

సాహితీ

సంపాదకుడు : తల్లా వజ్రలక్ష్మి వశంకర శాస్త్రి



సా హి తీ స మి తి

* తె నా లి *

గుంపత్సరపు చందా లెండురూపాయలు : విడిసంచిక ఆటగాలులు

చిరునామా మారినపుడు చందాదారులు మాకు తెప్పక లెజువరలెను

తొలి గంధిస్తుతి

“వానపర్ణిస్తుడు”

శ్రీ మద్బ్రహ్మపదంబు సత్వగుణగ్న్ సిద్ధింప, నాత్మీయ ని
స్సేయ జ్ఞాన మహాప్రభావిదళిత స్నిగ్ధాస్మదీయప్రజా
వ్యామోహాంధ తమస్కు, సర్వజనతా బంధున్, జగచ్చక్షుషున్,
శ్రీమద్గంధిదివాకరుక్, శుభకరున్, సేవింతు నశాంతమున్ !

శ్రీమస్ఫుర్తి, స్వరాజ్యనామవిలసత్ శ్రీ శీఘ్రసంపాప్తికై,
యామోదంబున, భక్తితో, గువలయాహ్లాద ప్రదాప క్రియా
సామర్థ్య ప్రిధిమాన దీధితి, నిరుత్సాహాంధకారచ్ఛిద్రుక్,
శ్రీమద్గంధి కలాఃధిన్, గుణనిధిన్ సేవింతు నెల్లప్పుడున్ !

ఉ దేశము

శ్రీ సురేశచంద్రుని వంగమాతృక కనుసరణము

త్రిపురారిభట్ల వీరరాఘవ స్వామి

అది నఁ గనఁగా ఒక పావురము. అది ఆకాశము వంకఁ జూచుచుండును. అపుడు దాని దేహము పులకరించును. అది సృత్యముఁ జేయును. అంత దాని హృదయ మానందముతో నిండిపోవును. పగ లంతయు నది గానము చేయుచునే యుండును; ఆగానమున కంతము లేదు. ఆకాశమున నెగురుచునే యుండును; దానికి శ్రమ లేదు. ఆ పొదరింటి నుండి యీ పొదరింటికి, ఆ కొమ్మ నుండి యీ కొమ్మకు, ఆ చెట్టు నుండి యీ చెట్టుకు ఎగురుచు వ్రాలుచుండును; దానికిఁ దనివి లేదు.

ఒక రోజున మామూలుగా సృత్యము చేసి చేసి, సంగీతము పాడి పాడి, నీలాకాశమున నెగిరి యెగిరి, యది తన గూటికి తిరిగి వచ్చుచుండఁగా తొవ లో దాని కొక ముసలిగద్ద యెదురు పడెను. ఆ గృధ్రము మూడవంతుల వయస్సు కడచినది. అది యీ పావురమును బిలిచి, “ఓరీ, తుద్రోవజీ! ఇటు వచ్చి నా ముందు కూర్చుండుము,” అనెను. చీకుగద్ద పల్కిన గర్వోక్తిని దిరస్కరింపలేక పావురము దానిముందుకు వచ్చి కూర్చుండెను. గృధ్రము మరల నిట్లనెను: “ఓరీ, తుద్రోవజీ! చువలదిత్రా! ఏయే పెడత్రోవల సంచ

రించి వచ్చుచున్నావురా? ఓరీ, దుద్రోవజీ! ఏ దురాశచే అంతులేని సముద్రము లను తెప్పలేకుండ నీదఁ దలఁచినావురా?”

చీకుగద్ద పల్కిన కఠోరవాక్యములు చెవినిబడి నంతనే పావురపు హృదయము దడదడ మని కంపించెను. త్వరలో నేదోయొక ఆపత్తు వచ్చు నని దానికి భయము కలిగెను. అంతదాని యానందోత్సాహము లంతరించెను. తొట్టు పాటుతో నది ‘ప్రభూ,—’అని యేదో యనఁ జూచెను; కాని దానికి నోట మాట రాలేదు. అది నిలుపున వడఁక సాగెను.

గృధ్ర మిట్లనెను: “ఓరీ, మూఢ! నీ కిప్పుడు ధర్మోపదేశము చేయుదును, జాగ్రత్తగా విను. నీవు మా కంటఁబాడుటకేవలము నీ భాగ్య మనుకో. నీ సృత్య మతిపాపము. నీ గాన మతనిచము, నీ యాకాశవిహారము కేవలము దుష్కార్యము.

“దుష్కార్యమా, ప్రభూ!”

“దుష్కార్య మన్న దుష్కార్యమా! ఇట్టి దుష్కార్య మీ జగత్తులో నింకొకటి లేదు.”

గృధ్ర ముపదేశించిన ధర్మమునకును తన యనుభవమునకును పావు

రము సంబంధము కుదుర్చుకో లేక పోయెను; అది యాధర్మము సత్యమని కూడ నమ్మలేకపోయెను. అయితే వయస్సుముదిరినది, అనుభవము కలది యగుటచే నాముసలీగడ్డ జ్ఞానికావచ్చు ననుకొని దాని వాక్యములం దది విశ్వాస ముంచ సాగెను.

“ప్రభూ! ఎగురుటయం దానందమే లేదా?” అని పాపుర మడిగెను.

“అయానంద మీశ్వర మార్గమున కంతగాయము.”

“ఈశ్వరుడెవరు, ప్రభూ!”

“వత్సా! శృద్ధగా విను. ఈశ్వరుడానందమయ్యుడు. ఈజగత్తును నమస్త బ్రహ్మాండమును సృష్టించిన దతఁడే”

గృధ్రవాక్యములు విన్నంతనే పాపురమునకు హృదయ ముప్పొంగెను. అంత నది యేదియో చెప్పఁబోవుచుండ దాని మాట కడ్డువచ్చి మరల గృధ్రమిట్లనెను: “వత్సా! అయిశ్వరుడొక్కడేసత్యము, ఈ జగత్తు అంతా మిథ్య.” ఈమాటలు విన్నంతనే పాపురము నిర్విణ్ణ మయ్యెను. మరల గృధ్రమిట్లు చెప్ప సాగెను: “వత్సా! జాగ్రత్తగా విను. నిరాకారుడైన ఈశ్వరుడు సత్యము, సాకారుడైన ఈశ్వరుడు మిథ్య. నిరాకారుడైన ఈశ్వరుడానందమయ్యుడు, సాకారుడైన ఈశ్వరుడు దుఃఖమయ్యుడు. జగమునందు సుఖదాయకము, ఆనందదాయకము అయినది వీడైన కొంచెముండిన అదంతయు మా యావీలాసము అని తెలిసికో. ఇంతే

కాక జీవనమున సరలము, సహజము, స్వతఃసిద్ధము అయినదెల్ల ఈశ్వరమార్గమున కంతరాయ మైనది. జీవనమున ప్రేమింపఁదగిన దని తోచిన దెల్ల విషమువలె త్యజింపవలెను. కారణమేమన, ఈశ్వరుడు సేవింపఁదగినవాఁడు, కాని ప్రేమింపఁ దగినవాఁడు కాదు.”

గృధ్రవాక్యములు పాపురమున కర్థము కాక పోగా దాని మనస్సునకు మరింత విచారమును కల్పించెను. అంత నది ఇట్లనెను:

‘అయితే, ప్రభూ! ఏమి చేయమంటారు?’

“మిథ్యామార్గమును వదలివెట్టు. ఇక ఎగుర వద్దు.”

“ప్రభూ! తమ రెన్నడు ఎగురనే లేదా?”

“ఎగిరిన మాట నిజమే. కాని ఏమి చెప్పుదు. మా కవుడు సదుపదేశము చేయువారు లేకపోయినారు. నీకు మా సదుపదేశము లభించుట కేవలము నీ యదృష్ట మనుకో.”

“రెక్కలెగురఁ గోరుచున్నవే, ప్రభూ!”

“అందు కుపాయ మున్నది. నీవు నీ గూటికిఁ బోయి ఎగురుట కేమాత్రము నీలు లేకుండ రెక్కలను బంధించికొనుము. వత్సా! పోయిరమ్ము. ఈశ్వరుడు నీకు శుభ మిచ్చును. పొమ్ము.”

విరిగినమనస్సుతోకపోతముతనగూటికి వెడలిపోయెను. దాని కనులలోని తేజ

మారిపోయెను. మెల్లగా దాని మనస్సు లోని యానందము నెవ్వరో బలవంతముగా నవహరించినట్లయ్యెను. దానికి జీవనము దుస్సహ మయ్యెను. అహో! బ్రతు కింత దుఃఖమయ్యెమా! అపు డీ పాగి ముండి ప్రయోజన మేమి? ఇది పోవుటే సుఖదాయకము!

అంత నా కపోతము తన గూటికి రెక్కలను గట్టిగా బంధించుకొని 'మిథ్య మిథ్య'యని బహిష్ నారంభించెను. రెక్కల బాధచేతను, దుశ్చి-తలచేతను దాని కా రాత్రీ నిద్ర పట్టలేదు. ఎంతో కష్టము మీద నది మూడు బాముల రాత్రీ గడపెను.

తెల్లవారు జామున నా కపోతము కనులుమూయు నప్పటికి, పూర్వదిగంచలము వీడి అహో దేవి సింధుతరంగముల మీదిగా ధీరమంధరగమనముతో ధరితీజడత్యమును బావ నేతెంచుచుండెను. ఉపాసనార్థమే వనములందు కుండ మందారములు అందదాతిశయమును భరింపలేక పొట్ట చెక్కులగునట్లు వత్సము పుష్పించెను. శృంగరంకారమునకు విరామమే లేదు. మధురగానము లొనర్చు విహంగకంఠముల కలనలలే లేవు. కలరవ ములికిపడి లేచి క్షణమాత్రము రెక్కల బాధను మరచెను. అంత నది తలయెత్తి శాంతము అనంతము నగు నీలాంబధమును వీక్షించెను. దాని కపుడు మారుతముల ఉన్నతవిహారమును, కుసుమముల సందృష్ట హాసమును, విహంగముల ప్రదీప్తోద్భవమును గోచరించె

ను. అకస్మాత్తుగా దాని కన్నులు బాష్పపూరితము లయ్యెను. హో! నేను కలగవచ్చు మిథ్యామార్గమును త్యజించినది, కరమధర్మమును స్వీకరించినది!

ఈరీతిగా నా కపోతము దినములు కడపుచుండెను.

పరిపక్వభాతము నందును అది కనులు దెరుచును; దాని హృదయము కంటించిన; రెక్కలు చలించును; కన్నుల నీరు కక్కియును. అది ఇట్లనుకొనును: హో! ఈశ్వరా! నాపై నింత కాత్మికమొందుకు! ఈయాకాశమున నెగురుచు నీ నామము స్మరించుట అతిసహజకార్యమగును గదా! ఈచందానిలములో నుగుచు నిన్ను గీర్తించుట అన్నదాయక మగును గదా! ఇప్పుడు నాకీ దుఃఖమేల కలుగవలెను? నా కోరిక ఈశ్వరమార్గమున కభ్యంతర మెట్లగును? నేను ప్రేమించినది మిథ్యయెట్లగును? అకటా! ఇంత నిర్దాక్షిణ్యము, ఇంత వైష్ణవ్యము ఈశ్వరున కెందుకు?

అభ్యాసముచే నేది పాధ్యము కాదు! క్రమక్రమముగా పాపురమనకు రెక్కలు స్వాధీనము తప్పిపోయెను. దాని హృదయమున చీకటితెర క్రమ్ముకొనెను. దాని అంతఃకరణప్రవృత్తులు నశించెను. దానికి అసంతృప్తి యెక్కువయ్యెను, ఓర్పు తూలిపోయెను, నిరాశ మొడయ్యెను, జీవనభారము దుస్సహమయ్యెను.

కపోత మీరీతిగా దినములు కడపుచుండెను. ఈ రీతిగా కొన్ని వసంత

మును పల్లెపల్లనములతోడను, సువాసనావికాసములతోడను, "కుసుమఫలములతోడను, క్రక్షికోష్ఠీనములతోడను, కలరవగానములతోడను పసుంధర నలంకరించి చాటి పోయెను.

ఒక నొక పాలునప్రభాతియన పాపురమునకు తన హృదయములో బహు దినదుద్ధ మగు కవాట మొకటి తెరచి నట్లయ్యెను. అచట నేదో యజ్ఞశిరోకపు పద్మ మొకటి వికసించి జపారభముచే దానిని మోహపెట్టెను. దాని నేత్రముల కేదో యజన ముండి నట్లయ్యెను. అపు డొకసారి అది ప్రకృతిని వీక్షించెను. జగత్తు దానికి కేవలము దుఃఖమయముగా గనబడ లేదు. జగమునందు గూడ దాని కపుడు మాధుర్యము, సౌందర్యము, ఆనందము నున్నట్లు గోచరించెను. కపోతాంగన కంటె వేరొక సుందర వస్తువు లేదని దాని కపు డపొడకట్టెను. రహస్యకాంక్ష యొకటి దానిని అహోరాత్రములును పారావతివైపున కాకర్షించుచున్నది కాబోలు! కపోతీహృదయమున దన హృదయమును మనసార మేళవింపఁ దలచి అది గృహము కడకుఁ బోయి, "ప్రభూ! నేను వివాహ మాడెదను" అని పలికెను.

"వివాహము!" అను మాట విన్నట్లు గద్ద నన్నులేకపోయెను.

"వత్సా! ఏమంటివి?"

"ప్రభూ, నాకు వివాహమాడవలెనని కోరిక కలిగినది"

"ఇదేమిటి? ఇన్ని వాళ్ళనుండి నీకువదేసించిన ధర్మమిదేనా? వత్సా! విను: స్త్రీ కౌట మహాపాతకురాలు ప్రపంచములో నింకొకటి లేదు. ఈశ్వరసాధన కింతకంటె విఘ్నకారిణి మరొకటిలేనే లేదు. అట్టి స్త్రీని గూడినరకమునకుఁ బోకుము"

"ప్రభూ! తమ చెప్పినను వివాహమాడనే లేదా?"

"వివాహ మాడినమాట వాస్తవమే కాని మా కపుడు సమవదేశము— అదంతా ఇప్పుడెందుకు! నిప్రచాలాఅదృష్టవంతుడవు. పో. నీగూటికి పో. వివాహసంకల్పముమాను. ఈశ్వరసాధన చేయుము. భగవానుడు నీకు సద్బుద్ధి నిచ్చును పొమ్ము."

కలరవమునకు హృదయముపై హిమాద్రి వంటి భారముపడి నట్లయ్యెను. తన గూటికది తిరిగిపోయెను; ఇంకేమి చేయును! కపోతీపై వాంఛ నది ఎంతగా త్యజింపనెంచునో, అంతగా నా కపోతాంగనాక మనీయమూర్తి దానిమనోనేత్రమునకుఁ బ్రత్యక్షమగుచుండెను; అంతగా తన్మాధుర్యము దానిహృదయమునకు లాలిత్యమును గూర్చుచుండెను. తనహృదయములో నుండికామోత్కంఠితమగు నార్తస్వరముతో నెవరోదానిని బలుమాటు పిలచి, "అయ్యా, నాకు కావలెను, నాకా కపోతాంగన కావలెను" అని పార్శ్వించి నట్లుండెను. హృదయపూర్వకముగా నది మిథ్య మిథ్యయని ఎంతగా జపించునో, అంతగాదా

నిహృదయములో నుండి 'నేనున్నాను నేనున్నాను' అని యెవరో ఘోషిల్లుచున్నట్లుండెను.

ఆహా! ఎంతిగొప్ప చిక్కు వచ్చినది? ఒకవైపున స్త్రీవాంఛ, ఇంకొక వైపున ఈశ్వరసాధన! ఈశ్వరసాధనకు స్త్రీలంతరాయమైతే, జీవునకీదోహబుద్ధిఎందుకు? ఈశ్వరుఁ డేదికోరడో, ఈశ్వరానందమున నేదిమిధ్యయో, దానియందు జీవునకింతకాంత ఎందుకు? అట్టిదుర్లభమైనపదార్థముతోనెట్లుత్పత్తి కలుగును? హా! ఈదురవస్థయెవరికీ దెలియును?

రోజులకు రోజులు కడదినవి; పాపురమునకు మాత్రము అంతఃకలహము తుదముట్ట లేదు. నిశ్చేష్టతయు, నిష్ఫలతయు, తిప్పియాతనయు సర్వదా దానిహృదయము నావరించియే యుండెను. దాని కీక శక్తి లేదు; దాని కన్నులు నల్లబడెను; జీవనము లక్ష్యహీనమయ్యెను; మరణవాంఛ మిక్కుటము కా సాగెను. అది గృధ్రము కడకుఁ బోయి, "ప్రభూ! నాకు ముక్తి దయ సేయండి, వివాహ మాడ అనుజ్ఞ సేయండి" అని ప్రార్థించెను. దాని దురవస్థను గ్రహించి గృధ్ర మిట్లనెను:— "సరే, నీవు పోయి పెండ్లిచేసుకో, కాని స్త్రీ యెడల జాగ్రత్తగా ప్రవర్తించు. దాని మోహములోఁ దగుల్కొనకు; పనితా సంతోషముఁ అనందదాయకమని యెంచెదవు నుమీ; అట్లయితే నీవీ జన్మమునకు ఈశ్వరానందమును బొందగొట్టుకొందువు."

పాపురము తన గూటికి పోయెను, ఎండిపోవుచున్న వాని జీవనసృవంతికి బహుకాలము తరువాత వెల్లువ వచ్చి నట్లయ్యెను. దాని హృదయతరంగిలోని ప్రాణఘట్టములం దానందలహరి కలకలధ్వనిఁ జేయ నారంభించెను. దాని జీవనములోని సమస్తగ్లానియు, సమస్తదైన్యమును వదలి పోయెను. పాపురమిప్పుడు వెనుకటి పాపురము కానట్లుండెను. ఎప్పుడు దానికి పునర్జన్మము మెత్తిన ఛైతన్యవో, అప్పుడే అది క్లాంతిఁ బాసి శాంతిని, భ్రాంతినిఁ బాసి జన్మస్వారంభ్యమును బొందెను. అది వివాహ మాడెను.

కాని కపోతమునకు సంకటము తీరలేదు. జీవన మింత హాస్యాస్పదమూ, లేక జీవునకు ఈశ్వరునకు వైరమూ? ఈశ్వరున కింత శ్రోధమూ, లేక జీవున కనాదిసిద్ధమైన దోహదమూ?

పారంపర్యము పారావర్తిని హృదయమున హత్తుకొని ఎప్పుడానందమున నోలలాడెనో, అప్పుడే దానికి ఈశ్వరుని అస్తిత్వము కొంచెముగా స్పష్టపడెను; అప్పుడే దానికి కొంచెము జ్ఞానము కలిగెను. కాని, ఆహా! జ్ఞాని యగు గృధ్రము ఈ యానందము అధఃపతనమునకు మూల మనియు, ఈశ్వర సాన్నిధ్యమునకు దూర మనియు, ఉపదేశించెను గదా! హా! పాపిష్టిదైవమా! హా! హతనిధి!

కాలక్రమమున పాపురమునకు సంతానము కలిగెను. యుక్తవయస్కున

భాష్యం ఎవరో తోడతూవున్నట్టు అనుమానం తట్టింది. నన్నుగిగాలేది మీ అత్తను లేపి యింట్లో కూచోమని చెప్పి, కిక్కురుమనకుండా పెరటితలుపు తీశాను. తీసి చేత్తో కర్క గట్టిగా వట్టుకొని అవతలకు అడుగు వేశాను. ఆ అలుకుడు గోహించి ఇద్దరుమనుష్యులు తట్టులు చేస్తో పట్టుకొని పెరటి గుమ్మువైపు పరుగెత్తారు. నేను వాళ్ల వెంట బడ్డాను. పెరటిగుమ్ము దాటి నేనూ ఇవతలకు వచ్చేసరికి వాళ్ల జాడ తెలియలేదు. అడుగుల జాడను పట్టి వెళ్లుదామని బయలుదేరేను. కాని వీధి అంతా అడుగుల ముద్రలు వశువుల రోమ్మా ఏమి తెలిసింది కాదు. అయినా ఊరు వెలకల చెరువుకేసి పరిగెత్తివుంటారని వూహించి ఆవైపు వెళ్ళేను. చెరువుగట్టెక్కి నాలుగువైపులా చూశాను కాని ఎక్కడా ముషిజాడ కనపడలేదు. ఇంక ఒక్కడిని ఎక్కడికి వెళ్ళడం అని యింటివైపు మళ్ళేను. తోవలో ముసలబు ఇంటిదగ్గర వాళ్ళను లేపి సంగతి అంతా చెప్పి యింటికి వెళ్ళిపోయినాను. ఇంటికి వెళ్ళేటప్పటికి ఏడుపులు పెడబాబ్బలూ నేను పేరట్లోకి వెళ్ళడం తోనే ఎవడో యింట్లో ప్రవేశించి దేవతార్చన అరుగుమీద వున్న దేవతార్చనపెట్టి పట్టుకొని పారిపోయేడట భయంచేత మీ అత్త కేకసంఘటన వేయలేకపోయిందిట. నాకు చాలా అశ్చర్యం వేసింది. ఇంట్లో దొంగ ప్రవేశిస్తే బంగారం వెండి తీసుకుపోవడం కద్దు కానిదే వతార్చనపెట్టె ఎత్తుకుపోవడ మేమిటి? పెట్టెలో తీపురసుందరియంత్రం ఒకటున్నది. అది చాలా అమోఘమైనదని అందరికీ తెలుసును. దాన్ని పూజించేవారికి సిరిసంపదలకు లోటుండదు. కాని ఆయంత్రం నాదగ్గర వుండాలి లేకపోతే నావంశస్తులదగ్గర వుండాలి. ఇంకొకరి దగ్గర వుంటే అది పనిచెయ్యదు సరిగదా సత్తి అడస్తుంది. ఆసంగతి తెలియక తీసుకుపోయినట్టా? లేకపోతే నాదగ్గర ఆయంత్రము వుండడమేమని దుగ్గకొద్దీ తీసుకుపోయినట్టా? అయితే గాదెలో వడ్లు తోడతం ఎందుకూ? ఇడ్లకోసం వస్తే దేవతార్చనపెట్టి ఎగుకు? పెట్టుకోసం వస్తే వడ్లు తోడడం ఎందుకు.

నాకు ఏమీ తోచింది కాదు. ఆ మూల్యమైనయంత్రము పోయిందని జిజ్ఞాస మనస్సుకు పట్టింది. నాయింట్లో దొంగతనం చెయ్యడమూ అని అభిమానం కలిగింది. దానాడీనా దొంగను పట్టి తగిన శాస్త్ర చెప్పవలెనని దృఢసంకల్పం చేసుకున్నాను.

౨

ఇంతట్లో మా అత్త ఫలహారం తీసుకువచ్చింది. వేదిన అటుకులూ అరటి పండ్లూ పళ్లెంలో తెచ్చి మాముందు పెట్టి, అదేమిట బుల్లెమ్మా, శావ్ బిల్లో కూచున్నావు. అత్తమ్మా నొప్పు

“లెట్టవూ?” అన్నది.

బుల్లెమ్మ తలవంచుకుని “వట్టవు” అన్నది.

“కూచంటే నేమి? కూచోనియ్య,” అన్నాను.

“లే అమ్మా లే! నాన్నగారిబళ్లో కూచో. లేకపోతే పెరట్లో మీరపకాయలు ఎండబోశాను. కాస్త కాకులిని కొట్టకూడదు”

“నేను బావబిళ్ళోనే కూచంటాను” అని మూతిముడిచి తల ఒకవేపుకు త్రిప్పి అన్నది బుల్లెమ్మ.

“అతగాడితో కబుర్లు చెప్పేబదులు కాస్త తోటకు వెళ్ళి మామిడికాయలు రాలిపోతూన్నాయట. అవి దింపించి యింటికి తీసుకు వస్తే ముగ్గేసుకోవచ్చు గదా. ఆడదాన్ని నే చెప్పాలా!” అన్నది మాలత్ర మామాను కేసి తిరిగి.

“అలాగే వెళుదూ” అన్నా డాయన. మాలత్ర వెళ్ళిపోయింది.

“విన్నావుటోయి. ఆరాత్రి ఎలాగో గడిపి ఉదయాన దొంగతనం సంగతి, చరితీలన చేశాను. గాడెలో వడ్లు ఏమీ తరిగినట్టు లేవు. తాళంమాత్రం తీసివున్నది. కాని గాడెకింద ఒకచెప్పలజోడు దొరికింది. జోడుకాదు. ఒకచెప్పు. రెండవది అక్కడ లేదు.

“ఇంట్లో దేవతార్చన అరుగుదగ్గర అంతా చూశాను. ఏమీ విశేషాలు తెలియలేదు. కాని లోపల పగిలేశించిన మనిషి కాలినుంచి రాలినమంటిపెల్లలు

మాత్రం అవుపించినవి. ఆమంటిపెల్లలు తీసిపరీక్షించాను కాని పెరట్లో యింటికి వానికి భేదం ఏమీ కానరాలేదు. అయినాచూతామని కాలినుంచి రాలిన మన్ను ఒకచెంబులో నీళ్ళుపోసి అందులో నేశాను. పెరట్లో పయినున్న మన్ను కాస్త యింకోచెంబులో నీళ్ళుపోసి అందులో నేశాను. సాయంత్రం దాకా వుంచి చూసేసరికి కాలినుంచి రాలినమంటిలో ఇనుక ఎక్కువ చెంబు అడుగుకు చేరినట్లు కనుకున్నాను. అయితే ఆ ఆధారాన్ని బట్టి చూస్తే ఇనుకలో నడచిన పాదాలతో మన్ను మీద నడిస్తే ఆమన్ను కాలికి పట్టుకొని వుండవలె; లేదా యనుక పాలు ఎక్కువగావున్న మంటిలో నడిచి నప్పుడు ఆమన్ను కాలికి పట్టుకొని వుండవలె దీన్ని అనుసరించి ఏదిధంగా వూహించడానికీ పాలుపోయింది కాదు. సరే రెండవ ఆధారం వుందికదా అనుకున్నాను. అనుకొని చెప్పు తీసుకొని పరీక్షించినాను. సాధారణముగా పల్లెటూళ్ళవాళ్ళు పొలాలలోనూ ఇంటి వద్దా వుపయోగించేదే అది. అందులో విశేషము ఏమీ లేదు. చెప్పుకు మీసములు వుండడంవల్ల పొలాలలో తిరిగేవాడిది అని గ్రహించాను. కాని చెప్పు సారది. అడుగుభాగం అంతా అరిగిపోయినది. కాని కొత్తప్పుడు మంచి నాజూకైనదిగా కనుపించింది. మోటుది కాదు. చెప్పులో మనిషి పాదం ఎంతవరకు మోపబడివున్నదని చూశాను. పాద

మంత్రమోసింది కాని కొంతమట్టుకు మడమచివర భాగం మోసినట్లు కనుపించలేదు. దానిని బట్టి చూస్తే ఎవరో నాజూకైన చెప్పలజోడు కొనుక్కొని అది చాలాకాలం పువయ్యెగించి పాత దైనతర్వాత దగ్గర పనిచేస్తున్న కూలి వాడికో పాలేరువాడికో ఇచ్చి పుండ వచ్చుననితోచింది.

“ఈప్రాంతాలను నాజూకైన చెప్పులుకుట్టేవాడు గురవడుతప్ప ఇంకెవరూ లేరు. గురవడు ఇక్కడకు నాలుగుమైళ్లదూరంలో పున్నమాదిగగూడెంలో వున్నాడు. వాడిని, పిలిపించి, “గురవా, నీచేత సాధారణంగా ఎవరెవరు చెప్పలు కుట్టించుకుంటారు?” అని అడిగేను. పక్కనున్న పల్లెటూరి బ్రాహ్మణులందరూ కుట్టించుకుంటా రన్నాడు. వాడు కగా ఎవరు కుట్టించుకుంటారు అని అడిగినాను. బూరపల్లెలో సుబ్బయ్యగారు, బొల్లూరులో వెంకయ్యగారూ ప్రతి యేడూ కొత్తజత కుట్టించుకొని ఒక పాతబట్టా ఒకరూపాయా యిచ్చేవాడు క అని తెలిసింది.

తరువాత చెప్పు ఏభాగం ఎక్కువ అరిగింది అని చూశాను.

“అపరీక్ష ఎందుకు” అన్నాను. అప్పుడప్పుడు రెండుమూడు ప్రశ్నలు వేస్తూవుండవలె గాని పూరుకుంటే బాగుండికాదని అడిగినాను.

“చెప్పు అరుగుదలనుబట్టి మనిషి సంగతి కొంత తెలుస్తుంది. చెప్పువెలుపలిభాగం అరిగినట్లయితే దొడ్డికాళ్ళ

వాడు కావచ్చును. చెప్పులోపలిభాగం అరిగినట్లయితే ముడికాళ్ళవాడు. సమంగా అరిగితే సాధారణుడు. ఈవిషయంలో చెప్పువెలుపలిభాగం ఎక్కువగా అరిగినందువల్ల దొడ్డికాళ్ళవాడు కావచ్చును అనుకొన్నాను.

ఈదొడ్డికాళ్ళ వాడు ఆసలయజ మనోలేక పోతే పాలేరువాడో ఏలాగు తెలియడం?

అరుగుదలనుబట్టి జాగ్రత్తగా పరీక్షించిచూస్తే కొత్త అరుగుదలకు పాత అరుగుదలకూ తేడా తెలుస్తుంది. ఈవిషయంలో కొత్త అరుగుదలనుబట్టి పాలేరువాడనుకుందాము. ఆమనిషి దొడ్డికాళ్ళవాడని తెలిసింది. తరువాతమంటిలో పడినచిన్నాలు, చెప్పులజాడలు పరీక్షించాను. గాదెవైపుకు వస్తూన్న జాడలనుబట్టిచూస్తే అవి చెప్పులజాడలవలె నున్నవి కాని పాదచిన్నాలులవలె లేవు. ఆజాడలు భూమిలోకి లోతుగా దిందుకుపోయి వున్నవి. దానినిబట్టి ఆచెప్పులు తొడుగుకున్నవాడు బరువు మోస్తూ గాదెవేపు వచ్చివుండాలి లేదా స్వతస్సిద్ధముగా స్థూలకాయుడై వుండాలి. గాదెనద్దకు బరువు మోసుకు రావడం అసంభవము. ఏమంటావు?

“సరే! కాని యిద్దరుముగ్గురు వచ్చారుగదా. అందులో ఎవరి చిన్నలో ఎలాగ తెలియడం?”

“దేవతార్చనపెట్టే తీసుకుపోయిన వాడికి చెప్పులు లేవు. మిగిలిన యిద్దరిలోనూ ఒకడుమూత్రమే చెప్పులు

దుగుతున్నట్లు చిహ్నాలవల్ల తెలిసింది. రెండవవాడికి చెప్పలు లేవని తమచిర చిహ్నాలు లేకపోవడంవల్ల తేలింది. సరే ఇంతమట్టుకు తేలిందేమిటి? దొడ్డికాళ్ళవాడు, స్థూలకాయుడు వచ్చిన వాళ్ళల్లో ఒకడని తెలిసింది.

“తరవారే పాదప్రమాణము తెలుసుకున్నాను. చెప్పలో పాదచిహ్నం వుంటుంది కాబట్టి దాన్నిబట్టి పాదప్రమాణము తెలుసుకోవడంలో కష్టం లేదు. అది యెనిమిది అంగుళాలని జ్ఞాపకం.

“దానివల్ల లాభం ఏమిటి?”

“పాద ప్రమాణాన్నిబట్టి సునిషి ప్రమాణము అవగా ఎత్తు తెలుసుకోవచ్చు?”

• “ఎట్లా!”

“పాదప్రమాణానికి దాదాపు ఆరున్నరరెట్లు మనిషిపొడుగు ఉంటుంది. ఈమనిషిపాద ప్రమాణము ౪ అంగుళములు కాబట్టి పొడుగు ౧౬ అంగుళములు అనగా ౪ అడుగుల ౪ అంగుళములు. పొట్టివాడన్నమాట.”

“సరి. ఒకమనిషిసంగతి చాలామట్టుకు తెలిసినట్లే.”

“ఏమి తెలిసింది. దొడ్డికాళ్ళవాడని లావైనవాడనీ, పొట్టివాడనీ అంతే. అలాంటివాళ్ళు చాలామంది చాలాచోట్ల వుండవచ్చును. ఈమనిషి ఫలానా అని తెలుసుకోవడం కష్టం. దానికోసం ఏమిచేశానంటే తొడిగినప్పుడల్లా పాదం మోపుతూవుండడం

వల్ల ఆపాదానవున్న సన్నమన్ను చెప్పుకు పట్టుకొనివుంటుంది. ఆమన్ను తీసి చూచినట్లయితే ఆమనిషి ఏయేచోట్ల సాధారణంగా తిరిగేది తెలుస్తుంది. ఎర్రమన్నులో తిరిగేవాళ్ళ చెప్పుకు ఎక్కిమన్ను పట్టుకొని వుంటుంది. ఇసుకలో తిరిగేవాళ్ళకు ఎక్కువగా ఇసుక చెప్పుకు పట్టుకొని వుంటుంది. ఈచెప్పుకు పట్టుకొన్న మన్ను కొంత గోకి నీళ్ళల్లో పడవేసి చూశాను. అది రేగడిమన్ను కొంచెము ఇసుక కూడా వున్నది. దానిని బట్టి నేను వూహించిన దేమిటంటే ఈమనిషి సాధారణంగా పొలాలలో పనిచేసేవాడనీ, అప్పుడప్పుడు ఇసుక భూమిలో కూడా తిరుగుతూ వుండే వాడనీ. ఈ అభిప్రాయం యదార్థము అవునో కాదో తెలుసుకోవడానికి చెప్పు తీసుకొని దానివైభాగాన వున్న సన్ననితోలు ముక్కలు ఎత్తి చెప్పుదులిపినాను. నేను అనుకున్నట్లుగానే యిసుక రేణువులు కింద రాలేయి అయిసుక తీసిచూస్తే, వాగులు పారినతరువాత ఎండిపోతే ఆ క్ష-డ నిలిచివుండే ఇసుకవలె వున్నది. అప్పుడు ఆలోచించాను. - వాగు ౧ ఎక్కుడవున్నాయని. బొల్లూరుకు ఈవూరుకూ మధ్య వాగు వున్నది. ఏఒకమాసంలోనో దానిలో నీళ్ళు వుంటవి గాని సాధారణంగా సంవత్సరంపొడుగునా అది ఎండివుంటుంది. బొల్లూరివాళ్ళు పొలానికి వెళ్ళడానికి ఈవాగుదాటతూ

వుండాలి. అట్లా దాటుతూవుండే వాళ్ళ చెప్పులలో ఇసుక దూగడం విశేషమేమిటి?

“మరునాడు నేను బొల్లూరువచ్చి యాణమై వెళ్ళేను. పూరంతావీరిని వాడివలె తిరిగేను. నే ననుకున్న మనిషి ఎక్కడైనా కనిపిస్తాడేమో అనిమాత్రం పరిశీలిస్తున్నాను. ఒకవీధిలో వడ్లకావిల్లు మోస్తూ కొందరుమాలవాళ్లు రావడంకనిపెట్టినారు. అందులో పొట్టివాడూ, దొడ్డికాళ్లవాడూ, స్థూలకాయుడూ అయిన ఒకమాలవాడు కనకడ్డాడు. తక్షణం ఆపూరి కరణంగారిదగ్గరకు వెళ్లి జరిగిన సంగతి చెప్పి వాడిని పిలిపించమన్నాను. వాడు వెళ్లివచ్చాడే కావడంమూలాన ఆయన మాలవాడిని పిలిచేడు. వాడు నామొగం పరకాయించిచూడడంతోనే కొంచెము జుకేడు. అది నేనుమాత్రమే కనిపెట్టేను.

“ఇంక చెప్పే దేమిటి? వాడు స్వీయమూ వప్పుకున్నాడు. ఆపూల్లో వెంకయ్యగారి దగ్గర నాకరీచేసేవాడట తాను. వెంకయ్యగారింటికి ఆయన దూరపు బంధువు అనగా ఒకవేలువిడిచిన మేనత్తగొడుగు కొన్నాళ్లనుంచీ వచ్చివున్నాడట. అతనివపర్తన మంచిదికాదు. అతగాడు మంత్రశాస్త్రంలో కొంచెంపరిచయం కలగజేసుకొని త్రిపురసుండరియల్లోని నావద్ద వున్నదని విని అది తస్కరించవలెనని మరూహతో ఆనాటిరాత్రి ఇద్దరుమాలవాళ్ళను వెంటబెట్టుకొని వచ్చినాడట.

మాలవాళ్ళిద్దరినీ గాచె తలుపులు తీసి వడ్లు తోడుతూన్నట్లు చప్పుకు చెయ్యవన్నాడు, తాను వెరటివసారా గుమ్మందగ్గర దాగివున్నాడు. అతగాడు అనుకున్నట్లే నేను చప్పుకు విసగానే వాళ్ళవెంట కరుగెత్తుకు వెళ్ళేను. అతగాడు లోపల ప్రవేశించి యంత్రం అవహరించినాడు. ఇదీ సంగతి. తరవాత ఆచుర్నాథుడి కోసం కలుగుపంపించమన్నాను కరణంగారిని. అతగాడు వచ్చి చాలాసేపు నాతో వాదించి తనకేమీ తెలియదన్నాడు. నాకు కోపం వచ్చి గట్టిగా చెయ్యిచేసుకునేటప్పటికి అతడు అంతా వప్పుకొన్నాడు. చెరువులో యంత్రం పాతిపెట్టినాడట. ఆప్పుడే అతన్ని ఇద్దరినీ జరియిచ్చి పంపియంత్రం తెప్పించినాను.”

“వాళ్లను పోలీసువాళ్లకు అప్పజెప్పావా?”

“పల్లెటూళ్లలో ఆలాంటి అలవాటు లేదు. పోలీసువాళ్లకు అప్పజెప్పడంవల్ల డబ్బుతెట్టుబడి క్రమా తప్ప న్యాయం జరగదు. ఆకారణంచేత మేమే వాళ్లనితగిన రీతినిశిక్షించాము. మాలవాళ్ళిద్దరికీ పదే శిరూపాయలు జరిమానా విధించాము. బ్రాహ్మణుని నలుగురువద్దా తలవాచేటట్టు చీవాట్లుపెట్టించి ఏబైరూపాయలు జల్పానాకింద పనులుచేసినాము. ఈ డెబ్బైరూపాయలూమార్కం డేయస్వామినారి ఆలయం బాగుచెయ్యడానికి వినియోగించాము.”

“నువ్వీ వాళ్ళు ఆలాంటిపనులు చెయ్య

లేదుగదా?"

"చెయ్యడమే? మూలవాళ్ళకు నాకరిపోవడంపల్ల ఆపూరినంది లేచి పోయారుట. బ్రాహ్మణుడు ఎక్కడకు వెళ్ళేదో నాటికీ నేటికీ అతీగతీ లేదు. విన్నావూ మరి ఎంతవని చేశానో! యంత్రం పోవడం వల్ల ఇంతగా పనిచేశాను కాని యితరం అయినట్లయితే వూరుకునే వాడనే, నీవు చదివే సవలలో అపరాధాలు కనుక్కోవడానికి ఏమైనా సూక్ష్మ విషయాలు వుంటవా?"

"నీవు చేసినట్లే వుంటుంది కొంచెం హెచ్చుతక్కువగా."

"లే, మరి. ఒకమాటు తోటకు వెళ్ళివస్తాము. వస్తావా?"

"నీవు నడుస్తువుండు అన్నట్టు అడగడం మరిచిపోయేను. చెప్ప మూల వాడిదేనా?"

"సందేహం ఏమిటి! వాడికి వెంకయ్యగారు ఇచ్చినమాటకూడా నిజమే."

"అయితే ఒకచెప్పి దొరికిందికదా.

రెండోదానిమాట?"

"వాడు ఆర్థాత్రి నేను భావడం చూచి చెప్పలతో పరుగెట్టడం కష్టమని చెప్పలు తట్టలో వేసుకొని తట్ట పట్టుకొని పరుగెత్తినాడు. చీకటిలో రెండుచెప్పలూ తట్టలో పడవేశినట్లనుకున్నాడు. కాని ఒకటి అక్కడ మరిచిపోమేను." తరవాత నామేనమామ తోటకు వెళ్లిపోయినాడు. నేనుఒళ్ళోకూచున్న మరదలినినిలుచో బెట్టి అన్నాను. "మరదలూ యంత్రం ఎత్తుకుపోతే మీనాన్న అపహరించిన వాడిని పట్టుకొని శిక్షించినాడుట నేను నిన్నుగానే యీవేళ ఎత్తుకుపోయి మావూరు తీసుకుపోతే మళ్ళీపట్టుకోగలడా?"

"ఏమిటి?" అన్నది నామరదలు.

"నిన్నుగానే నేను ఎత్తుకుపోతే మీనాన్న" అంటూండగానే నామరదలు నన్నొక చెంపకాయ కొట్టి "ఏమో నాకు తెలియదు!" అని పారిపోయింది. వెంకటేశ!

ప్రణయగ్ని

“చూరుతి, బి. వ.”

౧ సకల్పము.

రేవెలుగు వెన్నెలలఁ గుమ్మరించుచుండె
మిన్నుమని నింగిఁ జక్కలు మెరియుచుండె

తోటలో వేదికను జేరి గాటమైన
తమిని నాస్రీః నాధునిఁ దలఁచి తలఁచి
చెక్కిటను చేయి చేరిచి రిక్కగమిని
చూచుచుంటిని.

ఇంతలో సొపు లొలుకు
చిరు సగవుతోడ, వెన్నాడు సిగ్గుతోడ
సొగసులీనకు నాజూకు చూపుతోడ
మేల్కొలుపంగారు పురుడించు మేనితోడ
ముందునకు మందగతివచ్చు పాలుపు చూపి
దివ్యసుందరుఁ డొక్కఁడు తేజరిల్లె.

‘నామనోహరుఁ డీతఁడే, నా యనుంగు
నీటుకా డీతఁడే, నాదు సాటి లేని
పెన్నిధి. యితండె, తులలేని సన్నతాంగుఁ
డీతఁడే!’ యనిచూచితి.

ఇంతలోన

పులకరించెను గాశ్రీ, ముప్పొంగె మనసు
కనులు మిరుమిట్లు గొల్పెను! కాంతుతేజ
వారిధిని మున్గి మూర్ఛచే వారిపోతి!

౨ మిథ్యా సౌఖ్యము.

చేతిలో చేయి చేరిచి చెక్కిలి పయి
చెక్కిలి నిడి ప్రణయమంత్ర మొక్కరీతి

బోధచేసెను నాధుడు; బోధలెల్ల
మననునకు నెక్కకుండెను; మాటలాడ
నేరనైతిని; చూపుల నేలవైపు
బరపి నాధుని పాదాల వద్దజేర్చి
ప్రణయ సాగరమందున పట్టు పడితి
తేలికిని ముద్దితిని గాని తెలియలేదు.

చుబుకమును చేతితోబట్టి, “సుందరంబు
నీదుముఖ”మని నాధుడు నేర్పుతోడ
మొగమునెత్తెను; నాధుని మొగము చూచి
కనులు మిరుమిట్లు గొనుటచే కనులు మూసి
నాధునానన మొకసారి నాడునెడఁదఁ
దలచి సంతోషమందితి, తనివిగంటి
నాధుఁ డంతనె నను నక్కునం గదించి
మోముపై మోముజేరిచి ముద్దువెట్టె.

3 ఆశాభంగము.

కనులు తేరచితి నాధుడు కానరాఁడు
చల్లగా వెల్లుచుండె నిశాధవుండు
తోటలో వేదిఁగూర్చుండి దుఃఖవశత
చిక్కపైఱుతి; సంతట దిక్కులెల్లఁ
గలయ జూచితి—నాధుడు కానరాఁడు!
ప్రణయకాలాగ్ని దేహన బర్చి నన్ను
భస్మమొనరించునో యను భయము తోఁచె.

చల్లగా వెన్నెలలు చిల్క చందమామ
ఆర్పగలఁదొక్క నా విరహగ్నిశిఖలు?
మందగతిఁ జెంది వీతెంచు మారుతుండు
ఆర్పగలఁదొక్క నా విరహగ్నిశిఖలు?
నాధ! నా నాధ! మస్మనోనాధ! రమ్మ!

‘ర సా ల ము’ ను ం డి

నోరి నరసింహం

రూపమాత్రపు పూరినో రూపుమాసి
పోయిన నెకాని పిందెపూల్ పుట్టబోవు
పిందెలెన్నియో వాశంబు నొందికాని
పూర్ణఫల మొండు నిలువగాబోదు లతను.

వాతవశమున జిందరవందరగుచు
అభ్రశకిలమ్మలు లొలంగి నంతమీద
నమ్మితధారలు చిల్కు మేఘములు నిలుచు.

బలిమి సేనాముఖంబున నిలుచుభటులు
వీరనాకంబు నుందిన వెరుకగాక
సంగరమ్మున సామూర్ణజయములేదు.

బ క నాండు

నోరి నరసింహం

పచ్చని బయళ్ళ నడుమగా బయలుపెడలి,
తాళవనములు వేనవేల్ దాటిదాటి,
వర్జితాంబులఁ బ్రతిబింబ పటముఁ గనుచు,
వివిధ జలపుష్పసౌందర్య విధముఁగనుచు,
జలధర విచిత్రచేష్టల సంతసిలుచు,
అస్తగత సూర్యకాంతి కావ్లాద మొంది,
దీర్ఘమార్గ శ్రమమ్మును దెలియనైతి!



స్వేచ్ఛ

చింతా శంకర దీక్షితులు, బి. ఏ., ఎల్., టి.

ద్వికాఖపట్టణమున స్వగృహము విశ్వ నాథము జేరిననాలుగు నెలల కొక నాడతనితో కొత్తకొండడు చాలవఱకెందును గుఱించియో వాదించుచునే ఉండెను.

“నాకుకుడిభుజమువంటివాడు నాకన్న గుణసంపన్నుడు బుద్ధికుశలుడు లోకులదృష్టతచే నాకన్న ఎక్కువగ బాధపడినవాడు. అట్టివానిని వదలి నేను స్వేచ్ఛగా వర్తిల్లుట నాకు పంచప్రాణములును లేనట్లే ఉన్నది. ఆతడు స్వేచ్ఛావిహారియై లేకున్నచో నా కన్న పాపములు సహించవు. అంతవఱకు నేను తినునది అన్నముకాదు. త్రాగునది నీరము కాదు.” అని ఆతడు తన అభిప్రాయమువంతయు విశదీకరించెను. దాసాతని వాక్యములయందలి సత్యమును బరిశీలించి, విశ్వనాథమున కుత్సాహము కలిగించుటకై,

“బావా, ఆతడు స్వేచ్ఛగా తిరుగుచుండినచో మన కప్పుడప్పుడు కొంచెముపని కలుగుచుండును. పాపము మన కొండడి మనస్సునకది అంతకష్టముముగా నున్నప్పుడు కొంచెము “ఊ” అనరాదా? నీ సొమ్మేమి పోవును?” అని ఏమేమో చాలవఱకు ప్రసంగించెను. తుదకు ప్రాణము విసిగి, ఆతడు

• “బావా? పానికి మన మేమి చేయ

గలమోయి? ఆవిషయము నాతో ఎందుకు మీరిద్దఱు చెప్పుదురు. నేనేమి ఆవిషయమున గలుగుగ జేసికొన దలచుకొనలేదు. నీ కుత్సాహ మంటే నీవు కొండడికి సహాయము చేయుము. కొండ డావిషయమున స్వయముగా పని చేయగలడు. ఏమి కొండా! చేయలేనా? చేయలే కేమిలే? నీకు దాను కూడ సహాయముచేస్తాడు! కాని నేనొక మరతు పెట్టుచున్నాను ఆతడు స్వేచ్ఛ సంపాదించిన తర్వాత నీ వాతనితో నేవిధమైన జోక్యమును గలిగించుకొని యుండరాదు. నీవు నీపూర్వపుజీవనమును సంపూర్ణముగా వదలుకొనెద నని కదా, వాగ్దత్తము చేసినావు? ఈవరతు కొప్పుకొనినయెడల, నీవు నీకిష్టమగు మార్గమున వానికి స్వేచ్ఛ కలిగించవచ్చును. ఇంకొకటి! ఇట్లు నీవాతని కుపకారము చేయుట ఈయొక్క సారిమాత్రమే అని జ్ఞాపక ముంచుకొనుము పదేపదే, ఆతడు కారాగారమున కేగినప్పుడెల్ల నీవిట్లు బయలుదేరినచో నావాగ్దత్తమునకు భంగముకలుగదా?” అని చాలవఱకు వానికి విషయములనెల్ల నచ్చజెప్పెను. దాను కూడా ఈపద్ధతి కామోదించెను. “బాబూ! వాడిసంగతి మీకింకను పూర్ణముగా తెలియదు. నలుగురితోపాటు

అతడు ముందుచే మీకు చేతచక్కినాను కాని, ఒకసారి నేనాతనికి స్వచ్ఛకల్పించినచో ఎంతప్రయత్నంచినను తిరిగి మీకే నాడూ భింనుట దుర్లభము, నే నిట్లన్నానని మీకు కోపము ఎద్దు. నా డిసంగతి బాగుగా నెఱింగినవాడ నగుటచే, ఇట్లు చెప్పుచున్నాను. మీ అనుజ్ఞ అయినది కనుక, నేను రెండు మూడుదినములలో బయలుదేరి పోయెదను. దానుబాబుగారు నాతో వచ్చినచో, వరము సంతోషము కాని వారు వత్తురా?"

"పదవోయి. నీజాతి వానితో తిరిగితే, లోకము కాస్త జాభవతుంది ~~ఈ వ్యవహార~~ మేట్లా కొనసాగిస్తావో. చూస్తాను?" అనిదాసనెను. కొండడికి తన సహచరుని యందున్న ఈ అభిమాన గౌరవములకు విశ్వనాథమును దానుచుగూడ చాల సంతోషించుటయే, వారు అతనికి ప్రస్తుతీద్యమున తోడ్పడుటకు గారణము. కాని బయలుదేరు సమయమున కొండడించుక ఏదియో అనుమానించుచుండుట చూచి, విశ్వనాథము దానునకు గనుసంజ్ఞ జేయుటచే, దాసాతని సేవకు దీసికొనివచ్చెను.

"సిసంగతి చూస్తే ఏదో అనుమానించుచున్నట్లున్నది. ఏమిటది? ఉన్న సంగతేమిటో మనస్సులో దాచుకోకుండా చెప్పు ఫరవాలేదు." అని దాసాతనికి బోధిస్తావా మొసంగెను.

"ఏమీలేదు. మనము వెళ్ళేదనికి

డబ్బు కొంచె మవసరము. అడిగితే బాబు ఏమనుకొంటావో అని అగోచించుచున్నాను. రెండుచేతుల నిండ సర్వకాల సర్వావస్థలయందు డబ్బుతో వాని కీనాటికీయవసర వచ్చేనాటికి చూచించుచున్నాను?"

"అజేమిటోయి అట్లా అంటావు? ఏమీభయములేదు నీకు డబ్బుకేమీ కొదువలేదు. నీచిత్తము వచ్చినంత తీసికొన్నా" ఇకపుడును విశ్వనాథము నెద్దగు బోయరి, దాను చిరునవ్వుతో కొండడి అనుమానమును విశ్వనాథమున కెఱింగించెను.

"ఎందుకోయి నీకనుమానము? అన్ని విధముల నేను సహాయము చేయకపోతే నే నీవని కనలు నీకు అనుజ్ఞ ఇవ్వకయే పోదును! నీకొంతకావలెను తీసికో మరల నీకు ౨ వలసిన యెడల, దానుతోచెప్పితే నాకు తరమువాస్తాడు. నేను ముప్పిస్తాను. సిక్కింతగావెళ్ళు. ఇంకొసంగతి. నీకు దానుకొకూడ. వని అంత దుర్ఘటముగా కనబడితే నాకు తెలియ జేయండి. వీలుమాచికొనినచ్చి చూచివెడతాను."

ఆరాత్రిరైలునకు దానుచు, మారువేషముతోనున్న కొండడిని ప్రేమను వలకు సాగనంపి తిరిగి యింటికి బోవుచు "తిరిగి, రోటిలో తలదూర్చువఃసి వస్తుందేమో?" అని విశ్వనాథమూహించెను.

విశాఖపట్టణమునుండి బయలుదేరి వచ్చిననాల్గవ దినమున దానువిశ్వనాథ మొసగిన ఉత్తరముయొక్క బలిమిచేతై

లున్న ఊరిలో సబిన్సివెక్టరు లలోనొక డైన రాఘవేంద్రరావునుజూడబోయెను.

“జైలు చూడడమునకు నాజోశ్య మెంతమాత్రం మవసరమేలేదండీ? నా ధారణముగా నెవరుచూడవలెనని కోరినను, దరఖాస్తుపెట్టుకొంటే చూడనిస్తారు. సరేలేండి ఈవేళ దరఖాస్తు ఒకటి వ్రాసి నాకీయండి రేపుచూచెదరుకాని”

“అదికాదండీ ఎఱిగినవా రెవరయిన కూడనున్నయెడల, ఆసంగతి ఈసంగతి కొంచెము చెప్పెదరని ఆశ, అందుచే మీరుకూడ దయచేయవలయునని నా ప్రార్థన, మీరే అభ్యంతరముపెట్టవద్దు. నాకీగ్రామము కొంత్రగదా?”

“సరే, అట్లాగే కానీయండి.”

అమరునాడునాయంకాలము మూడున్నర గంటలకు, రాఘవేంద్రరావును, నారాయణదాసును బయలుదేరి, జైలు చూచుటకు బోయిరి. జైలుసూపరింటెండెంటు, వారిని సగౌరవముగా నాదరించి లోనికంపెను. రాఘవేంద్రరావు దాసునకు బ్రతిగదిని జూపించెను. అగ్గిరాముడు గుంపులోనివారున్న తావునకు వారరుదెంచునప్పటికీ సుమారైదుగంటలాయెను. అందులోనున్న వారిసందఱము జూపి, రాఘవేంద్రరావు దొంగరాముడున్న గదికెదురుగానిల్చి.

“ఈ జట్టందఱిలోను, ఈదొంగరాముడు దేవాంతకుడండీ! మీవిశ్వవాధము గారిదయడండబట్టి మాకువారందఱును ఫశమైనారు. కాని, మాదురదృష్టమేమోకాని, దొరికిననాడే అగ్గిరాముడదృ

శ్యమై పోయినాడటండీ. మీకాసంగతి తెలిసేడరటండి.”

“ఆ అగ్గిరాముడేమైనాడో ఏమైనా తెలిసినదాండీ?” అని నారాయణదాసు కొంటెతనమునకై అడిగెను.

“వాడుపారిపోయినతర్వాత వానికై కనిష్టేబులన్నిదిక్కులకుపోయి చాలప్రయత్నించిరి కాని, వాడుదొరకలేదు. రెండుమూడు మాసములక్రిందట తిండిలేక అటువంటివాడే ఒకడు గోకారము ప్రాంతములయందు చచ్చిపడియున్నాడని తెలిసి, మేముందఱును పోయి చూచి యిచ్చటకు దెచ్చితిమి. నువ్వు రావుగారుకూడ, ఆతడగ్గిరాముడే అని ఒప్పుకొనిరి అంతటితో మాకాబాధ తీరినది.”

ఇట్లేమో కొంతకాల ముపన్యసించి, రాఘవేంద్రరావు మరలెను. వీలుజూచి దాసు దొంగరామునకు ప్రోత్సాహకరమగు నొకసంజ్ఞజేసి, ఆతనియొగమున నంకురించిన చిరునగవుచే సంతృప్తి గలిగినవాడై జైలునుండి బయలుదేరెను. దొంగరాముడు దేవాంతకుడని, జైలు వారందఱు భయపడుచుండిరేకాని, ఆతని నడవడి, అట్టి అనుమానమునకైనను దావొసంగకుండెను. ఉన్న ఖయిదీలందఱలోను, అందుముఖ్యముగ అగ్గిరాముని జట్టివారిలో అతిజాగ్రూకతతో కాపాడబడవలెనని అధికారులవలన సన్మానపత్రాక పొందిన దొంగరాముడా జైలునుజేరిన మూడునెలలోదుడుకుతనము లేనివాడనియి, చెప్పి

పనివినయవిధేయతలతో చెప్పినవెంటనే చేయవాడనియు, అనుభవించవలసిన ఆరేండ్లకఠినపాఠము నెట్లయిన ననుభవించక తీరదను దృఢవిశ్వాసముగలవాడును వలె నగుపడుచుండెను. అతనిని జూచినచో జైలులోపనిజేయు వార్లకు, కావలివారును తుదకు జైలు సూపరింటెంటును గూడ అగ్గిరాముని జట్టులో చేరినవాడిని భయమును, “దొంగ” అను పేరుపొందామమును గలిగియుండిన దొంగరాముడనుటచే ఎవ్వరు సంపూర్ణముగా నెఱుంగని ఆతని అద్భుతచర్యలకు నాశ్చర్యమును, ఆరేండ్లకఠినపాఠము ననుభవించ వలసిన ఖయిదీ అని డయాదాక్షిణ్యములతో మిశ్రితమగు కారకశ్యమును గలిగి డిడిరి. అంతియేకాక వారెవరైన నాతనితో మాటలాడ నేతెంచినప్పుడు ఆతడు చదువుకొనినవానివలె సలుపు ప్రసంగమును తనపూర్వచరిత్రమందలి అంశముల నెవ్వరడిగినను, “ఏమున్నద,”నితన గుట్టునావంతయు వెలిబుచ్చని గాంభీర్యతను జూచివానియందందఱకు సదభిప్రాయముదృఢమిచ్చుట ఒక వింతకాదు. అంతియేకాక జైలులో ఖయిదీలచే చేయించు ప్రతిపనియందు నాతడారి తేరిన వానివలె పనివర్తించి సలుపుచుండుటచే ఖయిదీలపై నాతడప్పుడప్పుడు పెత్తనదారుగ నియోజింపబడుచుండెడి వాడు. దొంగరామునకు దెలిసినట్లు బట్టలనేత మామూలుగా సాలివానికైనను దెలియదట! తాపీపని, ఆతడు చిన్నతన

మునుండియు నలవాటుపడినవాని వలెనే చేయునట! ఆతనివంట, నలపాకమని ఖయిదీలారడెప్పుడు వంట చేయునా అని ఎదురు చూచుచుండుట! వడ్ల పువనియందాతని నిపుణతనుచూచి, ప్రిసిద్ధికెక్కిన వడ్లంగులు పైతము అచ్చెరువొందుచుండురట! వ్యవసాయపువిషయము లాత డెఱిగినట్లే కర్షకుడు నెఱుగడట! ఇకనాతని వ్రాత ముత్యాల కోవ అని జైలంతట బ్రతీతియట! అందుచే దొంగరాముని జీవనము, ఖయిదీజీవనమువలె భరింప నశక్త్యముగా లేకుండెనన్న సత్యమునకు దూరముకాదు. ఖయిదున కలవాటుపడిన వాడొకసారి విడుదలయై జైలునకు తిరిగిపోవునప్పు డత్తవారియింటి కేసుచున్నానని, మురియుచు, తోడివారితో చెప్పి ఎట్లు చింతబొందడో స్వేచ్ఛావిహారియై, జైలులో నిదియే మొదటిసారి నిర్బంధింపబడిన దొంగరాము డచ్చటివారికే తన పట్లనున్న గౌరవప్రకృతునలన, నిజముగా నత్తవారియింటనే ఉన్నట్లుహింపవచ్చును.

3

నాలుగుదినములేగినవెనుక నారాయణదాసొకసారి రాఘవేంద్రరావును జూచుటకై వానియింటికిగెను. ఆయూరుజేరినదాది దాచును, కొండడును జేసిన ప్రయత్నములకు మితిలేదు. కాని ఒక్కటియు గొనసాగలేదు. ఇక నొక రెండు

మూడు దినములుచూచి తమకుసాధ్యము కాకుండినచో వారావిషయమున విశ్వనాథము సహాయము నపేక్షింప నుద్యుక్తులయి ఉండిరి. రాఘవేంద్రరావింటలేడు. ఇంటకనుగొనగా నాటిమధ్యాహ్నము మూడున్నర గంటలకేవరో ఖయిదీ జైలునుండి పారిపోయివట్టాను, వానిని వెదకి పట్టుకొని జైలుచేర్చుటకు రాఘవేంద్రరావును మఱికొందఱు సభిన్నిపెట్టెదలు, జవానులు బయలుదేరి రనియు, ఇంటినదననుజవాను వర్తమానముజెప్పెను.

దాసు వార్తనువిని జైలుసమీపముఁ గేగి ఇరుగుపొరుగున నున్నవారివలన సచ్చలవృత్తాంతమును గొంచెము గొంచెముగా వినెనుకాని, అవి సర్వమును గట్టుకఢలవలె నుండెనుకాని, అందొక్కటియు సమ్మదగిన అంశమున్నట్లాతనికి గోచరింపలేదు. దొంగపేరును సరిగా తెలియలేదు. చీకటికడను ఇకనచ్చటనిల్చిన లాభములేదని యెఱిగి, తిరిగి వచ్చివత్సాత రాఘవేంద్రరావును గలిసికొని మాటలాడిన సర్వమును దెలియగలదని దృఢపరచుకొని, ఆతడింటికిమరలెను. ఊరుబజారున జేరుసరికి రాఘవేంద్రరావుగాను బైసికిలుపైరాడావుడిగ వచ్చుచుండుటచూచి, వానికిసలాముజేసి వానినాపెను.

“రాఘవేంద్రరావుగాను! చాలహడావుడిగా నున్నారు. సాయంకాలము మీ ఇంటికి వచ్చినాను. దర్శనముకాలేదు.”

“దర్శనములాగే ఉన్నదండి! మొన్న జైలులో. మీకుచూపించిన అగ్గిగ్రాముడి జట్టులో వాడైన. దొంగ రాముడు గాలిదుమారపు హడావుడిలో ఇంటిపైనుండి వరారియైనాడు. ఇంతవరకు జాడ తెలియలేదు. వానిని తిరిగిపట్టుకొనకపోతే మా మానప్రాణాలు దక్కవు. శలవు. రేపు సాయంకాలము దయచేయండి. సంగతంతా విశదముగా తెలియజేస్తాను” అని రాఘవేంద్రరావు అతితొందరగా బైసికిల్ పై నెక్కి పోయెను.

దాసు ఈవృత్తాంతముసంతయు విని పట్టరాని సంతోషముతోను, తిరిగి వీరి పాలబడునేమో అను భయముతోను ఇంటికిజేరెను. కొండడి వార్తల నెల్లవిని అత్యాశ్చర్యముతో “వాడటువంటివాడేనండి. వాడు స్వేచ్ఛగా తిరుగవలసి ఉంటే ఈబందిఖానాలు అడ్డు” అనెను. “ఇంతా శ్రమపడి మనమింతదూరము నుండి వీనికొఱకువస్తే గున నోట్లో కరక్కాయ కొట్టి చాటుకొనిపోయినాడు, ఎంతసాహసికుడోయి! తిరిగి వీరి చేతులలో పడుతాడంటావా?”

‘అదిశక్తమాటాడి! అసలుమీకు వాడు అర్యపట్టములో దొరకడమే చాలా గొప్పమాట! దానుగారు! వానిసంగతి మీకు తెలియదు? ఇక ముందు బాగుగా తెలియజేస్తాడులండి! మనమున్నా లేకపోయినా, వాడెప్పుడో ఒకప్పుడు వీరికి చదువుచెప్పువని నేను అనుకొంటూనేఉన్నాను. మనకూ వారలకూకూడా ఒక్కసారేచెప్పినాడు.

“మనకొడుకు చెప్పినాడు? మన మేమి చేసినాము?”

“మనమేమిచేసానని వాడనమధ్యదని అనుకొని, వాని విడుదలకై మనము వచ్చిపోమని రోజూ మనము జైలు వెనుక పాడినపాటలవలన వాడుగ్రహించి ఉంటాడు. మనము కలుగజేసికొని పోయెదమేమోఅని ఆకీర్తిమనకేల దక్క నీయవలయునని, వాడిని స్వతంత్రముగా జేయుటకు మనకు బుద్ధిచెప్పట అవును! మనమీరిని గూర్చులే ఏమిప్రయోజనము! లేండి! పెండలకడ భోజనముజేస్తే మనముకూడ వాని వెదకుదము, వాడి మార్గాలు కొన్ని కొన్ని వాకు తెలుసును. మనము జైలువారికన్న కొంచెమద్వప్తవంతుల మయితే కావచ్చును, తెల్లవారకముందు, వానిని కలసికొనలేకపోయినా ఇక నేనే రోడ్డుమెంబడినై నావడి ముప్పి నెత్తికొనుచు జీవించెదను. లేండి.” అని ఇరువురును భోజనములనుజేసి, జైలు ప్రాంతములకు బయలుదేరిరి. రాత్రి నొమ్మిదిగంట లాయెను, ఉదంతయు నిశ్చలముగా నుండెను.

ర

అదినయన మధ్యాహ్నము, సుమారు మూడుగంటలకు దొంగరాముడుమఱి నలుగురై దుగురు కైదీలును, జైలువంట ఇంటిపై పెంకుతిరుగ వేయచుండిరి. ఇంటికీవలవై పున నలుగురు జవానులు

లును అవలవై పున నలుగురు జవానులును తుపాకులతో కాపుకాయుచుండిరి. ఇంటిపైకెక్కి జైలుచుట్టు క్రక్కల గలియజూచట దొంగరామునకిదియే మొదటిసారి. ఇట్లా ఖయదీలు ఇంటిపైకు తిగవేయు చుండగా గూర్చుదిక్కున కొంచెము మబ్బుపుట్టి క్రమముగా పెద్దదై తుదకు నాలుగైదు నిమిషములలో గొప్పగాలి దుమారముగా పడినదిగాచే ను. దానివడినాచి బయటకావలియున్న జవానులు నిలువలేక, లోకజవాను ను హుషార్సిచ్చి ఖయదీలకు క్రిందకుదిగుడని ఆజ్ఞ ఇచ్చి, సుమారు మైల చుట్టుకొలతగలిగిన జైలుప్రాకారమును చుట్టి తిరిగి వచ్చుటకు బయలుదేరిరి. జైలు చుట్టుకొలత మైలు. అందు జవానులు తిరిగి రావలసిన దూరము మూడు ఫర్లాంగులే ఉండెను. మిగిలిన ఐదు ఫర్లాంగులలోను, సుమారు మూడు ఫర్లాంగుల వరకు స్ట్రామెల్ల దట్టముగా పెరిగిన, ఈత, తుమ్మ, జల్లేడు మొదలగు దుబ్బులతోనిండి ఉండెను. ఈ దుబ్బులు జైలునుండి ఒక అరమైలు వైపటకు వ్యాపించి ఉండెను. ఆవైన నొక ఎత్తైన గుట్ట ఒకటియు, దాని కావల ౨ ఫర్లాంగులవఱకు బయలును. ఆవైన దట్టముగా పెరిగిన రెల్లు దుబ్బులును, ఆవైన నఖండగౌరవీనదియును గలవు. వైనగావలితన్న జవానులు లోనికరుదెంచునప్పటికి ఇంటిపైనున్న ఖయదీలు దిగనారంభించిరి. దొంగరాముడందఱకన్న చివరదిగుచుండెను. అతడు

దీర్ఘలోచనా వరుడైనట్లు కనబడు చుం
డెను. ఇట్లాతడండలు వెనుకదిగుచు, ఇల్లు
విడిచి నిచ్చెనవై కరుడెంచునప్పటి కా
తడు తన చొక్కాయి నింటి నడికప్పువై
మరచినట్లు జ్ఞాపకమువచ్చి క్రిందనున్న
జవానులతో చొక్కాయి తెచ్చికొని
దిగెదననిచెప్పి, తిరిగి యింటినడికప్పు
జేరెను, చేరి, తనచొక్కాయను దీసి
కొని, నిలుపుగా నిలువబడి, అమిత
మగు కడుపునొప్పి వచ్చిన వానివలె
“అబ్బా” అని గట్టిగా నరచుచు కడు
పును జేతితో పట్టుకొని నడికప్పువై
నావలవైపునకు వ్రాలి క్రిందికి దొరలి
పడిపోవునట్లు పడిదొర్ల జొచ్చెను. జవా
నులలో నిద్దఱు కళవళముతో నిల్లు
దిరిగి రాబడుగిడిరి. దొంగరాముడట్లు
సుమారు గజముమేర ఇంటిపైదొరలి,
బారెడు దూరముగోనున్న జైలు పా
కారపుగోడను, తన చేతులతో బట్టు
కొని, చంగున గోడ దాటెను. జవా
ను లకుదెంచునప్పటికే దొంగరాము
డింటిపైనగాని క్రిందగాని గనబడలేదు
ఆశ్చర్య భయములతో జవానులు నా
లుగైదుసారు లన్నిదిక్కుల గలయ
జూచి “దొంగరాముడు పారిపోయినా
డు! పారిపోయినాడు!” అని ఉచ్చై
స్వరముతో నరువజొచ్చిరి. మఱి
నలుగురు జవాను లీకేకలనువిని, నిచ్చె
న దెచ్చి గోడకువైచి, ఆవల కురికిరి.
మిగిలిన ఖైదీలను తిరిగి గదులయందు
బంధించి, కొంతమంది జవానులు పా
కారము దిరిగి గబగబ వచ్చుచుండిరి.

కొండటివార్తను, జైలు సూపరింటెం
డెంటునకు దెలియజేసిరి. కొండఱూరి
లోని పోలీసువారి సహాయమును గోడ
టకై సూపరింటెండెంటు వలన నాజ్ఞా
పింపబడినవారై బయలుదేరిరి. జైలంత
యు గగ్గోలుగా నుండెను. గోడపై
నుండి క్రిందకురికిన జవానులు అంత
ఎత్తైన గోడనుండి దుముకుటచే, గా
యములుపడియో, కాలు బెణకియో,
నెన్నదిగా నడచుచు, అచటటు పక్కల
దుబ్బులయందు వెదకజొచ్చిరి.

బాగరూకతతో క్రిందకురికిన దొంగ
రాముడు, జవానులకు ప్రతిబంధక
మైన గాలి దుమారము నావంతయు
లక్ష్యము జేయక, నుబ్బులచాటునలేడి
వలె కరుగెత్తికొని పోజొచ్చెను. జవా
నులు క్రింద కుటుకునప్పటి కారడ
ప్పుడే సుమారొక ఫర్లాంగు దూరము
పోయెను. అతని బాడ గనుగోనున
ప్పటికి జవానుల కైదు నిమిషము
లువట్టెను. అప్పటికైన నెయ్యది జవా
నుల చాకచక్యము వలనగాదు. జైలు
గోడకరమైలు దూరముగోనున్న గుట్ట
పై నాతడు నిల్చి వెనుకకుదిరిగి తన్నె
వరైన. అనుసరించి వచ్చుచున్నారే
మో అని చూచుటచే జవానులతడే
గిన మార్గమును గనుగొన గలిగిరి. ఆత
డింతలోనే అగుట్టను తూర్పువైపునకు
దిగి అచ్చటగలతోట బ్రవేశించినట్లా
జవానులకు గాన్నించెనుకాని, ఆతడతి
వడిగా పదిబారలుపోయి, తిరిగి తోట
దాటి గుట్టచాలున నడచి తిరిగి దుబ్బు

లనిదివరకు దాను వెలువడిన స్థలమునకు నలుగురు జవానులచొప్పున పోయి కరఫలాంగుదూరమున నుంచేసిచెయి. వానిని వెదకి, బంధించి, తీసికొనిరావలసినదని ఆజ్ఞాపించి సబ్బిన్సిపెక్టరు లింటికే మరలిరి. తమకర్మము కాలినదని జవానులు భయాశ్చర్యత హృదయులై నాలుగు దిక్కులకును బయలుదేరిరి. సబ్బిన్సిపెక్టరులింటికేపోయి తిండిదివి తిరిగి అశ్వాసూధులై తూర్పుదిక్కునకే బయలుదేరి పోవలయునని నిశ్చయించి కొనిరి. వారిలో నొక్కడే వారకాను తమ సూపరింటెండెంటున కెఱింగించవలయునని పోయెను.

ట్లును వర్తమానమును లోనివారికెఱింగించిరి. అంతట “ఘనఘన” మని పెద్దగంట జైలులో మ్రోగింపబడెను. అది ఖయదీపారిపోయినట్లు గుర్తు. ఇంతలో నూరిలోనుండి గుట్టములపై నరుదెంచిన సబ్బిన్సిపెక్టరును, జైసికిళ్ళపై నరుదెంచిన సబ్బిన్సిపెక్టరును, కత్తులతోను, కర్మలతోను, తుపాకులతోను చనుదెంచిన పోలీసుజవానులును, వాని వెనుక చాచారంబిందిరి. మధ్యమధ్య వారి దృక్పథమునకు గాలిమూరము కొంతవఱకును, హాకొంతవఱకును పొలిబంధకమాయెను. చివర కారుగంటల కాకసము తెరపిగానుండెను. కానిదొంగరాముని జాడ వారుకనుగొనలేక పోటలన్నియు దిరిగి తిరిగి, మార్గస్థులను గుచు, అడిగిరికదా ఏదైనచెప్పకున్న మర్యాదకాదని ఏదోచెప్పవచ్చున మార్గస్థులను నమ్మి మఱికొంత దూరము పోవుచు చివరకు విసిగివేసారి దిక్కున

ఇక దొంగరాము దున్న మరుగున నుండి కదలక బిక్కికక్కిప్పు దూపిరిని నైతము బిగపట్టుకొనుచు, తిరిగిస్వచ్ఛలభించెను కదాయని, ఆనందించుచు లభించినస్వచ్ఛ నిల్పునా నిలువదాఅని వెఱగందుచు గూర్చుండెను.

గ

కొండమను, దానును, జైలుప్రాంతములను జేరిరి. పొదలలోడాగిఉన్న పట్టలకూతలును, చిన్న చిన్న పురుగుల రొదలును, కీమరాయి కీమను, మధ్యమధ్య జైలు వార్డర్ల హుమారునుతప్ప నాసమీపములయం దింకొక విధమైన ధ్వనివని యానులేదు. ఊరంతయు మాటుమఱిగి ఉండెను. అడుగులో అడుగిడుకొనుచు శోధకులియ్యరును పొదలను జేరిరి. కొండకు తనఊహలను పైకివినబడని స్వరముతో దానునకిట్లు చెప్పుచుండెను. ఆ

మాటలధ్వని రెండుభాగల దూరమున గూడ వినిపడకుండెను. “మిగిలిన ఖైదీలవలెకాక వీడువారిపోయిన స్థలమునకు దూరముగా డాగిఉండడు. ఏజిత్తులచేత నైనను వీడు సాధ్యమగుసంతవఱకు తిరిగి సమీపమునకేచచ్చి చేరిఉండును. ఇక ఊరు మాటుణగినది కావున. వీడు బయలుదేరగలడు. కనుక మనమీపొదలెచ్చటనఱకు వ్యాపించియున్న వోచూడవలయును. పొదలచివర నెచటనయిన మరుగున డాగియుండినయెడల ఎంతకాలమునకైన ఆతడురాకతప్పదు. కనుక మనమిట్లుత్తిర దిక్కుగాపోయి ఆకనబడు చున్న గుట్టజేరుదమురఁడి.” ఇర్వరును గుట్టజేరిరి.

గుట్టజేరినతర్వాత కొండకు, దానుతోగూడి ఆప్రాంతములనంతయు బరిక్షించిరి. చీకటివారి అన్వేషణకు సహాయకారియై యుండెను. ఇటుతోటలుండుటవలన బహుశః ఈమార్గమేదో ఒక ఊరునకుఁబోవును కనుక, దొంగరాముడిదారిని బయలుదేరఁడు. దక్షిణదిక్కున గ్రామమున్నది కనుక వాడదారి నపలేపోడు. ఇక వాడుపోవలసినది ఉత్తరముగాకాని, పడమరగాకాని, అనితేలుచున్నది. అయితే ఈరెండుదిక్కులలో ఎటుబోయినను వానికఖండగౌతమి ఆడ్డువచ్చునుకాని, ఉత్తరముగా బయలుదేరినచో కొన్నిగ్రామాదులనుజేరి పిదప మన్వముజేగవచ్చును. రెండవవైపునకేగినచో గోదావరి నీడకతప్పదు. వానిసంగతి నెరిగినవాడెవ్వడును వాడును

స్వయజేదునని కలలోనైనా దలంపడు, అయితే వీడు ఈదగటగునా లేదా? అ! జ్ఞాపకమువచ్చినది? వీడు ఈదకపోవటమేమిటి? ఒకనాడు వాడు కోటిఫలిగోదావరిని కాలుక్రిందబెట్టుకుండ రెండుసారులు తిరిగినాడు సరే. వీడిగోదావరి కడ్డుపడి, ఆవలిగట్టుజేరుతాడు కనుక వీడు తక్కువ పడమట దిక్కుగా బయలుదేరును. కనుక మనము వాడుబయలుదేరుదిక్కున వెలువడుట కెచ్చటవీలుగానుండునో చూడవలయును. ఆప్రాంతముల యందెచ్చటనైన మరుగున మనముడాగిఉంటిమా, మనకు దొంగరాముని దగ్గనముకాగలదు.” అని అగ్గిరాముడు మధ్యమధ్య తనలభిప్రాయమును స్వక్రపఱచుచు కఠిరోధించి, పడమటదిక్కుగా దానుతోగూడ బయలుదెరెను.

“పొదిలెచ్చట బాగాదట్లముగా బయలుదేరినవి. బహుశః ఈచాటికతడు వీటిచాటునకు జేరియే ఉంటాడు. అడుగులచప్పుడేమాత్రింకాకూడదు సుమండ్రి! మీఎర్రపంచె నల్లకోటునాశాలున మనకిప్పుడేఉపయోగించాలి. నెమ్మదిగారండి ఇదిగో ఈపొదలోమనము కూడదాగి ఉంచాము వాడు వస్తేమనకు కనబడకపోడు, ఈతరువుచాటున మునిగి కూర్చుందాము” అనియిద్వరును, ఈతరుప్పనానుకొని కూర్చుండిరి. ఒక గజము దూరమున గూడనచ్చట మనుజులున్నట్లలజడి లేకుండ వారు తమ దున్నుల సహాయమున, ఇమిడి కూర్చుండిరి. ఇద్వరును కదలిక లేకుండ దిక్కులనతిజాగ

రూకతతో కళిలింగు చండిరి. మట్టు
వ్రక్కల కల్పముగ నుడైన రాత్రి,
పండ్లగు గంటలు మమారాయెను
అప్పుడే వృత్తిచంద్రుడు కుడుచుచు చం
కెరు, గాలివలన ఊగు చల్లు కొమ్మలు
చేయుధ్వని తక్కు ఇతాధ్వని మహామయు
వినబడుట లేదు ఇంతలో పాదకుల
కినువది గొమ్మల వెనుక (కాలికి)ద
పుల్లవరిగిరిల్లు శిల్పము విజయించెను ఇరు
వురు నౌకేశాలువను మునుగిడు కొని,
వెనుదిరిగి చూడకుండ బాగ రూకులై
ఉండిరి.

వీరున్నతావునకు రెండు గజముల
దూరము వలకు మెల్ల మెల్లగ నడుగిడి
కొనుచు వచ్చిన దొంగరాము దీరుద్ద
లుగూర్చుండిన ఆకారమును, చెంతకున్న
ఈతరువును జూచి సంశయించి నాలు
గైదు నిమేషముల కాలముకడలక మెద
లక నిల్చుచుండెను కాని ఆ ఆకారమున
నేమాత్రమును చలనముగాన్పింపలేదు
దాను మాటలాడ బ్రతుత్నములు
జేయుచున్నాడని కొండకు గ్రహించి,
తంచేతియొద్దనున్న ఆతనికాలురగిల్లెను
దా సది గ్రహించి మిన్నకుండెను.
దొంగరాముడట్లాగి ఈతరువుచెంత వె
రిగిన పుట్టకాబోలు ననుకొని మెల్ల
మెల్లగ నతి బాగ్రతపై అడుగులో
నడుగిడికొనుచు దొంగరాముడపుట్టను
జేరి నుమారొక అడుగుదూరమునుండి
పోవుచుండెను. హఠాత్తుగా పుట్టలో
నుండి ఒకబాహువు మెరుపువలె
పైక చాప బడి, దొంగ రాముని కుడి

మడమను బాగాచెను "భయములేదు
నేను"యని. కిచ్చి నిస్స"నున కొండ
కుడి, అపికిలి చూచి తప్పించు కొన
"ఈపాక కుడ్డనిక పాపేయుట ము
రిది ఈకొండ వా కట్టుకో" అని కొ
ండకు పైకి పాపా మెసగి, అచమానో
గును, గెల శాలువను దీయుచుండగా
దాను, "ఈకోటుకూడ తీసుకో, మన
కీద్దటకొక్కటే కొలిత" అని తన నల్ల
కోటు నిచ్చెను.

దారిపొరుగునను వారికి గువగుసలు
జరిగెను కాని, మాకవి విజయదలేదు.
గోదావరిగట్టు కేదిన తర్వాత, కొండకు
"ఈదగలనని ధైర్యముంటేనే దిగు.
తేకపోతే నిష్కారణము మోసము జ
రుగుతుంది. ఆ"వలో ఎంచుకైన శక్తి
వస్తాయి. ఈపాతీకరూపాయిలు మూ
టకట్టుకో. నీకేమైన డబ్బుకాని, ఇతర
సహాయమేమైన కావలసివస్తే నేను చె
ప్పిన చిరునామా కుత్తరము వాయి"
అనెను.

"అట్లాగేలే! ఈదడానికి బ్రహ్మాం
డముకాదు. నేను నిశ్వనాధముగారి ధ
ర్మనానికి త్వరలోనే వస్తాను. ఆయనను
చూడవలెనని చాల ఆశుతగా నున్న
ది. దానుగారూ! సెలవు! అన్నా సెలవు!
అఖండగోతమిన్నానమహంకరిష్టే!"

గోదావరిలో దుభుక్కున చప్పుడా
యెను. కొండకును దానును, ఊరివై
పు మరలిరి.

"కొండా! వచ్చినవని అయింది. నీకు
తృప్తికలిగినదా? ఇంకేమైన, నీకు అను

మాన మున్నదా?"

మనము వాడిని దగ్గరపెట్టుకొనుటయు

“ఇంకేమి అనుమానము లేదు, బా కష్టమే, చాడుండుటయు కష్టమే! గాలి
బూ! వాడిని వదాలాలని లేదు కాని, ని బంధింపగలమా!”

అష్ట పది

కొమాండురీ కృష్ణమాచార్యులు

[జయదేవ కవీంద్రుని గీతగోవింద కావ్యములోని

‘వదసి యది కించి దసి దంతరుచి కౌముదీ’

అను అష్టపది కాంధము]

నీవొకింత వదించిన నీరజాక్షి

దంతరుచి కౌముదులు వాపు దరతిమిరము

అధరసీధువు నిచ్చి నీయాస్యవిధుఁడు

భూరిముదమిచ్చు నేత్రచకోరములకు

చాలు సనిదానమానంబు చారుశీల!

మదనధూర్తుండుదహియించె మానసంబు

ఆస్యకమలామృతంబు నాకతివ, యిమ్ము

కోపమాండిన నావయి గువలరూక్షి

ఖరనఖరఘాత మొసఁగు నీకసికొలది

తెరవ, భుజవంజరమున బంధింపు నన్ను

నొసఁగు రదఖండనం బది పొసగఁదేని

ఇచ్చవచ్చిన యిటు లలయించు నన్ను

చాలు సనిదానమానంబు చారుశీల!

నీవ నాభూషణంబు నీలవేణి

నీవ నాజీవనంబు నీరజాక్షి

నాదు సంసారజలధిరత్నంబు నీవ

అతివ, వేడెద నీకటాక్షౌంచలంబు

నీకృపారసలేశంబు నాకొసంగు

చాలు సనిదానమానంబు చారుశీల!

నీలనలినాభమైన నీకేత్రయుగ్మ
మతివ, రక్తోత్పలమురీతి నరుణమయ్యె
అసమశర బాణభావంబు ననుకరించి
కృష్ణు రజింపఁజేసె దోకిరవాణి
చా లుననిదానమానంబు చారుశీల !

నీదు ఈచతుంభము లమీడ నెగడుమణులు
నుదతి, రజింపఁజేసె నీహృదయసీమ
ఘనజఘన ముడలంబుపై ఘటికలును
మరునిసందేశ మతివరో, మొరలువెట్టె
చా లుననిదానమానంబు చారుశీల !

స్థలకమల గంజనంబులు చితురవాణి
హృదయ రంజకమైన నీపదయుగళికి
అరుణలాహరీసంబిత్తు నాజ్ఞయేని
అతివ, రతిరంగవరభాగ మదియొసంగు
చాలు ననిదానమానంబు చారుశీల !

స్మరగరళఖండము శిరోమండనంబు
నైన నీపదపల్లవంబతివ! నాదు
శిరముపైనుంచు; మడచును గరముమార
దారుణారుణ తాపంబు తాళజాల
చాలు ననిదానమానంబు చారుశీల !

అనుచుఁ బటుచారు చాటువాక్యముల రాధ
ననునయిం చెడి కృష్ణు వాగమృతధార
కామినీ మానసోల్లాస కారణంబు
మధుర జయదేవ భారతీచంపితంబు
విజయ మొందెడుఁ గాత మీవిశ్వమందు !

వనంతోదయము

కొడిదెన బాలకృష్ణయ్య

వలరాజు చెలికాడు వనములప్రేడు
మన పాలి భాగ్యంబు మనకల్పకంబు
మనల నొక్కటి గాగ మన్నిమివాడు
చాల కాలమునకు జనుదెంచివాడు
వన్నె వన్నెల చెలువంబులు మించ
సంగారములను గైసేసి యందముగ
లతకూసలార! అల్లన సాగివచ్చి
మన వసంతుఁకు నమస్కారి మనరె!
స్వామి కందఱు చేరి స్వాగతం బిడరె!

మొలక నవ్వులు గుల్క మురిపెంబు
లోలుక

మద్దులమల్లికా ముంచు రావణు!
గమగమ తావులు గగ్గియు కొనంగ
చలము సేయక గావె బాజినలత!
గరువంబు నూపక కదలి రావణు
వాసంతిగా, కన్యవాసనల్ దనర.
సాగిను చూపుల నట్లు చూచెద నేమి
యేలా మత్తిలి, జా గింకెల నమ్మ!
పువ్వుల దొరసాని పొలతి గులాబి
కెంబాయ చెక్కులఁ గీలు కొనంగఁ
గోపగింపక రమ్మ కొమ్మలఁ గూడి
రావె యో గిరిమల్లె గావె గోరింట
రావె యో మాలతి రా కురువంద
అలసింపక మీర లమ్మక చెల్ల!
లత కూసలార, అల్లన సాగిరారె
హారతు లెత్తరే యామచి దొరకు!

మాధపుం డేతేర మది కోర్కె లూరి
మదిరాక్షి వనలక్ష్మి మానిత గతిని
నెఱ నీట తోడి వన్నెలు వచరించె
గొందలిరుల మావి గున్నలు వొలిచె
అవని జంబులు ముదురాకుల నూడ్చి
చలువారఁ గొంగొత్త చిగురుల మించె
ఏడాకులనటుల నెనఁగెఁ గప్పరము
అలరులఁ దివి పికం బావందమునను
బంచు స్వరమునఁ బాడఁ దొడంగె
బాటసారులు చెయ్య బెడలిక ల్పాయ
మలయాసలము వీచె మందమందముగ
వీంత యలంకార విభవంబు కలిసి
బ్రహ్మాండమున కిది పండువ యయ్యె
లతకూసలార, మెల్లనఁ బైకి సాగి
అలమాధవునకు జోహారు లీరమ్మ!
మన సౌకుమార్యంబు మనసోయగంబు
మన వన్నె చిన్నెలు మనసుగంధంబు
వసుధలోఁ గలవె యెవ్వారికి నైన?
పొందుగా నీశ్వరుఁ బూజింపు మనము
రాజుల మకుటనుల్ రఁజింప మనము
గొప్పవారల నెదుర్కొనుటకు మనము
తమకంబుతోడ నూతన వధూవరులు
అలఁతి నవ్వుల బాతు లాడంగ మనము
అతను తాపంబున నలనటఁ జెందు
చిగురుబోణి కమర్చు సెజ్జకు మనము
శ్మోగారవతులకు శయ్యా గృహంబు
సంసారభము పుసాదింప మనము

ఆత్మ సామ్రాజ్యము

<p>పాలయల్లుఁ జొదివ పూజాని ధవుని రకిరకంబులఁ బొల్పు లావణ్యములను దండిఁగఁదగు నాయుధములకు మనము నాశఁట వృద్ధయముల్ దూర వోవంగ అందంబులకు పిత యుగము లిచ్చి గనుఁగొన్నవా రెల్లఁ గైదండ లిచ్చి జన రాక్షసముద్గుముచ్చటలను దీర్చు మనల మూర్ఖము చేరి మర్యాద సేయ సహకారులము నుండి జనుల కెల్లరకు సునకీర్తి లతికలు మహి నెల్లఁ బ్రాక మనకీర్తి నెఱుంగక మసలుచున్నాము! కైకసత్వముతోడ నందఱు గూడి కమ్మని తాల్పలు కడతెల్ల ముంగఁగ వరిననంబోర్పువ వైభవంబునను దన రిజచ్చటలు పోదసి నాకమి.క స్వేచ్ఛగా స్వామిని సేవింపరమ్మ!</p>	
---	--

ఆత్మ సామ్రాజ్యము

బ్రహ్మ సూక్ష్మనానాయక, ఓ. ఏ., ఎల్. టి.

వ్యరుసంబు సోకున బరుసమా లోహంబు
 మిసిమి బంగారమై మెగయునట్లు
 భోమరసాంగత్య సంభ్రమకఁ గీటకము చా
 భ్రమరయాశము చాల్చి పరఁగునట్లు
 శుక్తికా వాప్తిచే శుద్ధవాప్తిండువుల్
 విమల ముత్యంబులై వెలయునట్లు
 భవ్య దివ్య మృతా నిర్వదనంబుఁ బేహి
 యమరత్వమును గాంచి యలరుట్లు
 మహిత మాయానిజజ్ఞాన మర్థవేదు
 లైన విజ్ఞాన వర్మల యాదరమున
 విస్తృతములైన యార్యోక్త విధుల నెఱపి
 యాత్మ సామ్రాజ్య మంగుడి యాంధ్రులార!

ఆత్మల మమలంబు నద్వయం బద్యుతంబు
 నైన శదమున నానంద మందవలయు
 అన్య పదముల నానంద మురు ననుట
 యెండమావుల నీరంబు లుండుననుట!

సు గా లీ కు టుం బ ము

ఒక బి. ఏ., ఎల్. టి.

పూత అధికారి వెళ్ళి కొత్తఅధికారి వచ్చినా డన్నవార్త చుట్టుపట్ల నున్న గ్రామాల కన్నుంటికీ తెలిసింది. ఇంత త్వరలో తెలియడానికి కారణము లేక పోలేదు.

అప్రాంతపు శోకమంతా అడవిమయము. అడవిలో ఒకభాగమునకు ఈయన అధికారి, ఏపూరివాడో తెలియదు. అధికారము చెలాయించేటప్పుడు ముక్కుకు సూటిగా వెళ్ళడం ఈయనమతము. ఈసంగతి ఈయనే పలు పురతో చెప్పటం కద్దు. లోకులు ఈ సన్మార్గమును కానిష్ఠ మన్నారు.

ఒకనాటిసాయంత్రాలము ఈయన పాత్రోకు పేరు వుండవలెను, గనుక ఈయనను మునిస్వామి అందాడు. కంసాలివానికి వర్తమానము చేసినాడు. ముప్పదితులముల బంగారముతో చేయబడినకంత ఒకటి ఆయనభార్య పెట్టుకొనే అలంకారములలో ఒకటి. ఈకంతెను చెరిపించి నలభైతులాల బంగారపుకంత చేయించిపెట్టమని భార్య అడగడము కంసాలిని పిలిపించడమునకు కారణము.

కంసాలి వచ్చినాడు. అతనికి చెప్పవలసిన మాటలు చెప్పకుండాగా అడవికాపరులు ఒకమనిషిని పట్టుకొని మునిస్వామివద్దకు తీసుకు వచ్చినారు.

అడవిలో నల్లమద్దికొమ్మ కొట్టి యీమనిషి తీసుకొని పోతుండగా కాపరులు పట్టుకొన్నారు.

మునిస్వామి విచారణలో తేలికవిషయమిది. ఈమనిషి బండిచక్రమునకు కొన్ని అకులు విరిగిపోయినవట. కొనడాని కెక్కడా కర్రలు దొరికలేదట. బండి శోలుకొని జీవించడమే అతని ప్రధానవృత్తిట. అందుచేత అడవిలో కొమ్మ కొట్టినమాట వాస్తవమట.

సన్మార్గగామియైన మునుస్వామి, అతనిపై కేసు చేసినాడు. అడవికేసులకు సాక్ష్యము మొదలైనవి అక్కరలేను. అధికారిమాటా, మేజిస్ట్రేటుశిక్ష. నేరస్థునికొంప గుండము! అడవికురిచాడని న్యాయచక్రము మైముటిమీద ఎప్పుడూ వర్తించుచుండును.

ఆచునిషికి రెండుసంవత్సరముల కఠినవరకము పడినది మునుస్వామి వచ్చిన నెలలోపుగా ఇట్టి వెన్నో జరిగినవి. ఆయనకీర్తిచదికలు నాల్గువేపులొ వ్యాపించిన నంటే ఆశ్చర్య మేమి !

9

రాక్షసనామసంవత్సరమున సకాలమున వర్షములు లేక పొచ్చుటచేత కొన్ని చోట్లా, వర్షములు వెనకబట్టుటచేత కొన్ని చోట్లా కాటకము సిద్ధించినది. పచ్చని చేలుండవలసిన తావులందు కర్రధూ

ములు కానవచ్చుచున్నవి. సూర్యునివే
డిమి సావనానా సహ్యాగశక్తియే గాకు
న్నది. నాగభృ, గొట్టులు, బడ్డిగాలు,
పావబుట్టు, మెట్టులు జన్మయు మూల
కొలిగినవి. సూతులందు నీకు వానా
టికి లోనికి పోవుచున్నవి. చెరువు లెం
దుకుపోయినవి, విత్తనములకొరకై వె
నకటిసంచత్తరము దానుకొన భాగ్య
ము, జోన్నలు, కొట్టలు, ఈసంచత్తర
ము గానమునకు వినియోగపడుచు
న్నవి. భూమిపై గడ్డి మొలవలేదు. అ
డవిలో చెట్లు చిక్కులేదు ఆవులకు
మేత లేదు. మనుష్యుల కపుచాలు
లేవు.

ఈయేడు వర్షములు లేక పంటలు
లేవు. తినడానికి తాటిపళ్ళేనా పడ
డంలేదని ఒకమూలనాడు నిలపించి
నాడు.

ఈకాలమున మనుసాని అధికార
ములోనున్న అడవికి సమాచకున ఒక
పూరిలో ఒక సుగాలీకుటుంబము కాపుర
ముండెను. ఈకుటుంబము ఆపూరికి
రావడమునకు పూర్వము ఎర్రకొండ
లలో వుండెడిది. అక్కడ వున్న చెంచు
వాళ్ళు వీళ్ళ కొంపలో పడి దోచుకొన
డముచేతనూ, వీళ్ళవశువులను త్రోలుకు
పోవుటచేతనూ జీవనాధారము లేక యి
క్కడకు వచ్చినారు. అడవిలో నివసిం
చినచో చెంచువాళ్ళు బాధపెట్టుదురనే
భయముచేత పూర్వోనే కాపురము
న్నాయి.

ఈకుటుంబము కడుబీదస్థితిలో వు

న్నది. భార్య, భర్త, ఏడుగురుపిల్ల
లూను. వీరిపై దయనలది ఒక బ్రా
హ్మణుడు తనదొడ్డిలో వీరి నుండనిచ్చె
ను. ఆదొడ్డిలో పాకవేసుకొని వీళ్లు
న్నాగు.

సుగాలీవాళ్ళు అడవిజాతికి చేరిన
వారు. చెంచులు, ఎరుకులు, కోయలు,
లంబాడిలు, బడ్డలూ ఇట్టిఅడవిజా
తులే.

సుగాలులకు కొండలూ అడవులూ
నివాసస్థానము. వీళ్లు అడవులకు పిల్లల
వంటివాను. అడవులు వీరిని కనుచు, అడ
వులు వీరిని పోషించును. అడవులు వీరిని
భరించును. అడవులకు వీరు సమఅస్థుల
నర్పించుదురు.

సుగాలీస్త్రీలు అలంకారప్రియలు.
వివాహితయైన సుగాలీస్త్రీ చేతులకు
ఎముకలతోచేసిన కంకణములను మో
చేతివరకు ధరించును. బొంతలలో చిన్న
చిన్న అద్దములను కుట్టి గవ్వలను మాల
లుగా కుట్టి బొంతల కటికించి ఆబొంత
లను లంగావలె కట్టుకొనును. ఉరస్థ
లి పెకళ్ళకొనును. రంగురంగుల గుడ్డ
లతో నీబొంతలను చేయుదురు. రంగు
లన్న వారికి ప్రీతి. వారీబొంతతోనైన
టోపీని తలవైధరించుటకూడ కద్దు. సుగా
లీస్త్రీలు సాగనుగా నుందురు. ఆరోగ్య
ము సౌందర్యమునకు వన్నె తెచ్చును.
వీరికి ఆరోగ్యము సౌందర్యముకూడా
కలవు.

పురుషులునుస్త్రీలునుకలసి పరమగ
దినములలో నృత్యమునైపుదరు. సుగాలీ

భాషలో పదములు చాడెదరు.

అడవులలో కట్టెలనుక్కొని మోపులుగా గట్టి ఊరూరు దిరిగి వాటి నమ్మి జీవించురు వీరు. ఇది కొందరి స్వప్రీతి. కొందరు అడవులలో పశువులను మేపు కొని జీవించుదు.

ఈసుగాలులు ఇతర అడవిజాతుల వలెనే అప్పుడప్పుడు దారులుకాచి దొంగతనము చేయుటకద్దు. అందు స్త్రీలు గూడ పాల్గొందురు. వీరిలో సాధారణముగా స్త్రీలు పుగులకన్న బలాధ్యులు. కాటకము నానాటికి తీవ్రమైపోయింది. మర్యాదగా కూలిపని చేసుకొని గుక్కెడు అంబలి త్రాగేవాళ్ళందరికీ చిప్ప చేతికి వచ్చింది. ఊళ్ళల్లో రూచకులనమ్మర్థము ఎక్కువ అయిందని పత్రికలలో మొరలు వినిపించెను. వీధులలో పాలుబాడుకొనుచూ యాచకులు సంచారము చేయుచుండిరి. “వానదేవుడు వదములు” వల్లతావుల వివవచ్చుచుండెను.

వానదేవుడా ఓవానదేవుడా
ఇగ నెందు కన్నావు జగమేలు నాసామి
చినచిన్న మొలకలు జింకల పాలాయె
వేసినచే లన్ని ఎండెండిపోయె
చుక్కంటి మొగవాళ్లు నూడులైపోయిరి
ఏకంత మొగవాళ్లు ఎదవాడివుండిరి
గుంటిక కొట్టెవాళ్ళ గుండెలయపపోయె
నాగలి పట్టెవాళ్ల నడుము లెండుకుపోయె
నెత్తిమీద నూర్యుడా నెలవన్నె కాడా
తలమీద నూర్యుడా దండంబునీకు
ఏనుగం కెడులూ ఎత్తుబడి పోతాయి
గాడికట్టిన పసరం చేతుకు పోలేదు
ఎక్కడా వున్నావో గొప్పనాకదులయ్యె

కురిపించు నాసామి కుంభవరాలు
కురవాకమాతోడ కువ్వారమేల
వానలు కురిపించి ప్రాణాలు రప్పించు
వంకలూ నిండంగ వాగులూ నిండ
కురిపించు నాసామి కుంభవరాలు
వానదేవుడా ఓవానదేవుడా
ఇగ నెందుకన్నావు జగమేలు నాసామి

3

ఈ సుగాలీకుటుంబము కూలిపనులన్న రోజులలో కూలిపని చేసుకొని పొట్టపోసుకునేవాళ్ళు. కాటకమువచ్చుట కూలిపనులు పోవుట ఒక్కమారు తలెస్థించినది. కట్టెలు కొట్టకొని అమ్మి జీవిస్తామంటే అడవి స్వాధీనములో లేదు. పశువులను కాచుకుందామంటే పశువులు లేవు. అడవిజాతివాళ్లని అడవిని అనుభవించ వద్దనడం పిల్లను తల్లివద్ద పాలుతాగరా దనడమే.

ఈసుగాలీకుటుంబమున యజమాని పేరు రూకల్ నాయక్, అతని భార్య పేరు చంద్రి. వీనికి కొడుకులు కూతుళ్ళూ పాలుతాగుపిల్ల మొదలుకుని ౧౫ యేళ్ళవరకు వయస్సువచ్చిన పిల్లలు ఏడుగురు. సూర్యనాయక్, రామనాయక్, పాలేల్ నాయక్, లక్ష్మి, సీత, బద్రి, భారతి వాళ్ళ పేర్లు. తండ్రితల్లి పాటుపడి పిల్లలందరనూ పోషించవలెను, పెద్దపిల్ల లక్ష్మికి వివాహమయినది పండ్రెండవయేట. అత్తవాడు తీసుకుపోయి బాధలుపెట్టడవల్ల అత్తవారింటినుంచి పారిపోయి వచ్చి తల్లివున్న పూళ్ళోనే ఒకశూద్రకుటుంబములో చాకిరికి ప్రవేశించి పొట్టపోసు

కుంటూంది లక్ష్మి.

తోలికోడి కుయ్యడంకోసం నూ-
పల్ నాయకుడు చుట్టి బయలు
దేరి కొండలమీదికి అడవులలో
పోతూవుండడం వాడుక, పిల్లలందరూ
యింటివద్దనే వుండురు. అడవికిపోయి
అక్కడ జీవదారుకూర, పింకితాయూర,
చలకప్పు, వెలకప్పు — ఏదోకోలే
అవి తీసుకువచ్చి ఊరూరూ తిరిగి జూ-
న్నలు కొర్రయి పోగుచేసుకొని మ
ధ్యాహ్నం బంటిగంటకు ఇంటికి వచ్చే
వాడుక. ఆప్పుడు కొట్టిన్న మో, జొన్న
సంకటో, జొన్నరొట్టో తయారుచేసి
కామింత తిని పిల్లల కింత పెట్టి ఆరోజు
గడుపుకునేవారు.

సుగాలీవాళ్లు వ్యవహరించేసి యిం-
త తింటారు గాని బీరిని దేహి అవి
చెయ్యిచాపి అడగరు ఇస్తే వద్దనరు.

కొంతకాలం ఈతీగా జరిగింది వృ-
జలలో ఊనుము ప్రవేశించినది. ఆకు
కూరలూ పండ్లూ కొనేవాళ్ళసంఖ్య
నానాటికీ క్షీణించింది. ఇక చేయవలసి
న దేమి? చేయుటకు కూలిపనులు లేవు.
కాయటకు పశువులు లేవు. ఆకుకూర
లు కొనుటకు మనుష్యులు లేరు. ఇట్టి
స్థితిలో నున్న వారే కొందరు యాచకు
తొడురు. ఇట్టిస్థితి నున్న వారే కొందరు
దారులుకొట్టుటకు మొదలుపెట్టుదురు.
ఎవరి దీతవ్వు? వారిదా?

౪

అయిదారుగురు పిల్లలు రోటిదుట్టూ
మూగినాడు, వా రెవరు? మోకాలిపై

తలమంది భ్యాకారు చేసుకు కూర్చు
నాడూ బంటుల ఆన దెవరు? వారి
బంటులు వేదో, హిందూ యున్న వేల?
వారికి బంటులు కడుములు కంటుకుపోయి
న వేల? రోకలి చేతిమీది ఒక్కరి
తీగా దూకుచున్నది. అవి యేమి?
ఆనె ఎవరు?

ఈతనొడ్డు కొండకొండ పోగుచేసు
కొని వచ్చి వాని నొడబెట్టి తరువాత
నాకళ్ళను దూచి గింజలను చూచేసి
ఆపొట్టుతో రొట్టెలను గాల్చుకొను
చున్నాడు రూపల్ నాయక్ కుటుంబము.
మార్గము లేనివారికి భగవంతు చొక
మార్గమును కల్పించకమానునా! కాలి
నది ఈతపొట్టుతోనయిన రొట్టె ఒకటి
కొనుటకు సిద్ధముగా నున్నవారు ఎవరను
దుగురు.

కొంతకాల మిట్లు గడచినది. ఈత
పళ్ళుకూడ కొన్నాళ్ళ కరుదైనవి. కానా!
చెంచువాళ్ళు చాలమాడిగోలు సుగాలీ
వాళ్ళు ఇందరికీ ఎంతకాలము ఈత
పప్పు ఆధారమై వుండగలవు? ఇంక
సాధన మేమి?

ఒకనాటినిదముమన రూపల్ నా-
యక్ చుట్టి యిద్దరూ తట్టులుచేతితో
పట్టుకు పోయినారు. వాళ్ళపిల్లలు
ఊరిలో వీళ్ళగడపలూ వాళ్ళగడపలూ
పట్టుకొని కాలము బుచ్చుచున్నారు.
మధ్యాహ్న మగుసరికి భార్యాభర్తలిద్ద
రూతట్టుకుచింతగింజలను తెచ్చినారు. అవి
యేల! ఆచింతగింజలనురోటిలో ఇద్దరూ
దంచినారు. వీళ్ళల్లో నానవేసి కడిగి

నారు. ఎడబెట్టి తిరుగలిగి విసరి నారు నల్లటిపిండి తయారైనది. వీరు చేయు పనులను పండిగము కన్నులు చూస్తూవున్నవి. ఈపిండితో గాయం త్రమకసరికి రెండురోట్టలు తయారై నవి. మెడపట్టులు పట్టుకొనుచూ తమ కు తక్కువైనదని కొట్లాడుచూ పిల్లలూ దంపతులూ ఆరోట్టలను తీస్తారు. ఇంతసేపు త్రాగినారు. ఆదిమునకు భగవంతు డింతయిచ్చినాడు. హాయిగా రాత్రి అందరూ వెన్నెలలో విచారములేకుండా నిద్రపోయినారు.

కొంతకాల మిరీతిగా జరిగింది. చింతగించుకున్నాడా కర వైనది. కొన్నాళ్ళకు చింతగించుకున్న వర్తకులు అమ్మమొదలుపెట్టిరి. పడి అర్థకా! అర్థకా ఆసుగాలీవాళ్ళకు ఎక్కడనుంచి వచ్చును? ఇక చేయన దేమి ?

ఒకనాటి సాయంకాలము ఒకసూత్రీకటుబము ఆకుబయలు ఆకులలో నల్లటిపదార్థము పెట్టుకొని ఆత్రముగా తీసుచున్నాడు. ఆనల్లటిపదార్థమేమి? చింతించుచు చింతగించు బూడిదలో కలిపి పొయ్యిమీద ఉడికించగా తయారైన పదార్థము. ఈఅంబలిత్రాగి. కడుపునిండా నీళ్ళుత్రాగి చింతలేక హాయిగా నిద్రపోయిరి. ఇట్లు కొన్నాళ్ళు. అడవిలో చింతపండు తెస్తూవున్న వాళ్ళకు శిశువనుతుందని వడంతి పుట్టింది. ఇక చేయవలసినదేమి?

దేవదారుకూర మిగిలిన ఆకుకూరల

వలెగాక కొంతనువాసన కలిగియుండును. దీనిని బ్రాహ్మణులు పక్షిలో వేసి వాడుకొందురు. ఇది మొత్తీకూర పప్పువలె నుడును. అడవులలో తిరిగే వాళ్ళు ఈకూరను పూరివాడికి బియ్యమునకూ జొన్నలకూ అమ్ముదురు. కొనువారు లేనప్పుడో?

అడవిసమీపమున నున్న దేవదారు చెట్ల నాళ్ళియించి మధ్యాహ్నముగనకి ఒకతెట్టుకు దేవదారుకూర తెచ్చినారు ఈనుగాలిదంపతులు, కుండలో ఆకూరను తోసి నీళ్ళుపోసి వ్రడకబెట్టిడించినారు. ఆకులలో బెట్టుకొని పిల్లలూ తల్లిదండ్రీ కడపుసిండా తిన్నారు. హాయిగా నిద్రపోయినారు.

ఈరీతిగా కొన్నాళ్ళు జరిగింది. అడవియంచుల నున్నకూర నానాటికి తరిగి పోయినది. ఇక చేయవలసిన దేమి ?

నడిరాత్రి బయలుదేరి ఎన్నయూ చూడకుండా యింత దేవదారుకూర దూసుకొని వచ్చి తెల్లవారుసరికి ఇల్లు చేరి ఆరోజు గడుపుకొన వలసినవచ్చింది ఇట్లు కొంతకాలము గడిచింది. ఒకసామ తోవలో నలుగురు మాలవాళ్ళు కనిపించినారు. రెండురోజులకు మూడు వారు దేవదారుకూర అరీతిగా తీసుకు పోవుచుండగా అడవికావరులు పట్టుకొని రట. నూతనోద్యోగికడకు తీసుకు పోయిరట. బొటనవ్రేలిముద్రలను వేయించుకొన్నారురట. ఈవర్తమానము నుగాలిదంపతులకు తెలియవచ్చినది. ఇక అడవికి పోవుట ఎట్లు? పొట్ట పో

మీంమకొను పెట్టు? పిల్లలను పోషించుట ఎట్లు?

రెండురోజులపాటు సుగాలీకుటుబమునకు తిండిలేదు. దిగుడుబావిలోనుంచి తెచ్చుకున్న నీళ్లే తిన్నారు. ఆనీళ్లే త్రాగినారు. వెన్నెలలో సుఖముగా నిద్రించుచున్నారేమోనా? అడచినవి. ఇట్లెన్నిరోజులు గడచినవి?

ప్రముఖముగానికి భయం అతకును. ఏకాగ్రుడు భయముండన. అధికాగులన్నభయమా! మృగములన్న భయమా! తోడివారన్నభయమా! ఆకత్తులు సంభవించునని భయమా! భయములే ఈన్న నేమనెను? ప్రముఖునిచ్చును. ఉన్నకష్టములలో అది కలసిపోవును. ఇంక భయ మెందుకు?

మరింతజాగ్రత్తగా దేవదారుకూర అడవులలోనుంచి వారు తెచ్చుకొనక తప్పినది కాదు. కొంతకాలము సరిగానే జరిగినది. ఒకనాడు రూకల్ నాయక్ అడవిలో దేవదారుకూర కోయుచుండెను. చంద్రుని కొండలలో ఒకచరియలో ఈతచెట్టుకు వట్టున్న వనివిని ఆకల్ల కోసము అక్కడకు వెళ్లినది. రూకల్ నాయకుడు బడినిండా కూరకొనుకొని అడవి దాటి వస్తూవున్నాడు. ఇద్దరుఅడవికాపరులు అతనిని అడ్డగించినారు. పారిపోయినాడు పరుగెత్తి పొనెన పట్టుకొన్నారు అతనిని పరీక్షించినారు. దేవదారుకూర కానవచ్చినది ముకుసాని కడకు తీసుకుపోయినారు. దేవదారుకూర కోసినట్లును కొమ్మలను

చిదిచిట్లుకు కేను కూర కొయ్యడం తప్పుకాదు, కొమ్మలువిరవడం నేరము. కొమ్మలు విరవడం ఎందుకు? వట్టుకు పోయి అమ్మకుండా మనకదా, అడవికి కష్టము కలుగ జేయవలెననే ప్రదే త్యమే కద! మేస్త్రీటువడ్డ కేను జరిగింది రూకల్ నాయకుడు దీక్షముగా తెచ్చుకున్నాడు. తనకు ఏమగుదు పిల్లలని, కూలికనిచేతకోవడము వృత్తి, కూలికనులు లేవని. తిందామంటే ఈత వట్టు కిరవమునని. బూడిద తాగుదామంటే చింతకంఠ కరవంటిది చింత పీకలు తిందామ. మీ భక్తి వైనవి. దేవదారుకూరపై ఆసక్తికుటుబ మంతా ఆధారపడియున్నది. ఆతడు కొమ్మలు విరవలేదట. కూర కోనుకున్నట్లు బిప్పు ఈన్నాడు.

మేస్త్రీటు మాత్రవోద్యోగి చాకచక్యమును మెచ్చుకున్నాడు. సుగాలీవానికి నాలుగుసంవత్సరముల ఖయదు విధించినాడు.

౫

చంద్రుని ఈతవట్టును ఇంటికి తెచ్చుసరికి రూకల్ నాయకుడు ఇంటికిగాలేదు. ఎక్కడైనా కూలికి పోయినాడేమో అని సంశయించింది. ఈతరోజులను పిల్లలకు పెట్టి తాను తిన్నది. రెండు మూడురోజులపాటు రూకల్ నాయకుడు ఇంటికి కాకుండడము అలవాటే.

రెండురోజులు పోయినపాటు తన భర్తకు ఖయదువేసినారని చంద్రునికెలిసింది. ఏమి చేయగలదు! తన రెక్కలతో

ఇందరని పోషించగలదా! ఎడపిల్లను పెద్దపిల్లకు అప్పగించి చంటిపిల్లను చుట్టొకటొకటి బిగనాడు ప్రయాణమై తెల్లగొండలకేసి పోయింది. తెల్లగొండలలో దాని పట్టా లున్న గట్ట. ఈనగర పూరి చారికి తెలియదు.

చాకలో నలుగురుపిల్లల తల్లిదండ్రుల కోసము ఆనాటి మధ్యాహ్నము వరకు వేచియుండిరి. ఎవ్వరూ రాలేదు. చాకను ఎడిచి పూరిలో ఆలగురూ వేళ్ళు దిక్కులకు పోయిరి. వా లేమయిలో ఎక్కడుండిరో ఎవరికీ తెలియద భూదేవి వారిని కన్నది. భూదేవి వారిని మరల స్వీకరించింది.

రూపల్ నాయకుడు నాలుగేడ్లయి సతర్వాతి ఆపూరు వచ్చినాడు. తన కుటుంబము లేదు భార్య తెల్లగొండలకో ఎక్కడకో పోయిందని పిల్లలెక్కడకో పోయినానని పొరుగువాళ్ళు చెప్పినారు. రూపల్ నాయకుడు ఆరోజునే బయలుదేరి తెల్లగొండలకు పోయినాడు. అక్కడ వానిభార్య కానరాలేదు.

మునుసామి నానాటికి ధనము గడించడము మొదలు పెట్టినాడు. నాలుకు

ఇంత లుచ్చేపద్ధతిమీద తనకు తెలియకుండా అడవివరకు. తెచ్చుకొన వచ్చునని లోపాయికారిగా అడవిమరుమ్యలలో రాజీ పడ్డాడు. కేసులు తక్కువ వైసవి. అధికారి సామర్థ్యమునకు దొర తనము సంతోషించినది.

అది వివజ్వరముల కాలము. ఊరూరూ, దేశదేశములూ వివజ్వరములే. ఎందరో దాని వాతబడిరి. మునుసామి యింట ప్రవేశించిన దీవివజ్వరము. భాగ్యముద్దగుపిల్లలూ పదిరోజులలో ఎగిరిపోయినారు.

మునుసామి ఒక్కడ, నాలన్నవా, లేరు. ధనమునే చుట్టముగా మూచుకొ మొదలు పెట్టినాడు

కృమికృమముగా మునుసామి ప్రతాప ప్రాధికారులకు తెలియవచ్చినది. విచారణ జరిగినది. మునుసామిని ఉద్యోగమునుండి తొలగించిరి.

చిన్న నాటి బాధువులతోను, మిత్రులతోను జీవితము గడవవచ్చునని స్వగ్రామము పోయినాడు మునుసామి. మిత్రబంధుక్లోట్టి ఆ గ్రామమున నతనికి కరువై ది



